دیدارێک لەگەڵ ڕۆماننووسی کۆڵۆمبی گابریال گارسیا مارکیز. وەرگێرانی لە ئینگلیزییەوە: عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)

سازدانی : گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ

لەم دیدارەدا گابریال گارسیا مارکیز؛ پێشنیاری حکومەتێک دەکات کە بتوانێت خەڵکی هەژار دڵخۆش بکات. ڕۆماننووسی کۆڵۆمبی گابریال گارسیا مارکێز؛ وەرگری خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئەدەب ١٩٨٢؛ ڕۆژی پێنجشەممە ١٧ ی نیسانی ٢٠١٤، لە تەمەنی ٨٧ ساڵیدا ژیانئاوایی لێکردین. گابریال گارسیا مارکێز بەناوبانگترین نووسەری ئەمریکای لاتین بوو؛ هەروەها چەپێکی مولتەزیم بوو. دەقی ئەم چاوپێکەوتنەی خوارەوە لە ژمارە ١٣٨ ی ئازار-نیسانی ١٩٨٣ی گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێدا بڵاوکراوەتەوە.

دەقی دیدارکە

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئایا دەتوانین ئاوڕێک لە شێوازی گەشەسەندنی بیروباوەڕی سیاسیت بدەینەوە؟ باوکت کۆنەخوازە. کۆڵۆمبیا دوای سەربەخۆیی لە ئیسپانیا لە ساڵی ١٨١٩وە؛ بە سەدەیەک شەڕی ناوخۆی پچڕپچڕدا تێپەڕی، دوو پارتی سیاسی لە دەیەی چلەکانی سەدەی نۆزدە هاتنەبوون: پارێزەران کە فەلسەفەی نەریتگەراییان لەسەر بنەمای بنەماڵە، کەنیسە و دەوڵەت بوو؛ و لیبراڵەکان کە ئازاد لە بیرکردنەوە و دژە ڕۆحانیی و لیبڕاڵی ئابووری بوون. خوێناویترین شەڕەکانی نێوان ئەم دوو لایەنە جەنگی هەزار ڕۆژە (١٨٩٩-١٩٠٢) بوو کە وڵاتەکەی ئیفلاس و وێران کرد. لە کۆڵۆمبیا باوە دەڵێین کۆنەپەرستبوون یان لیبراڵ بوون بەندە بەوەی کە باوکت چییە، بەڵام دیارە باوکت بە هیچ شێوەیەک کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەی سیاسیت نەبووە چونکە زۆر زوو بەرەی چەپت هەڵبژارد. ئایا ئەم هەڵوێستە سیاسییەت کاردانەوەیەک بوو بەرامبەر بە بنەماڵەکەت؟

گابریال گارسیا ماركیز : نا؛ بەو جۆرە كاردانەوەم دژی بە بنەماڵەكەم نەبووە ، چونكە دەبێت لەبیرتان بێت كە هەرچەندە باوكم كۆنەپارێزە، بەڵام باپیرم كۆڵۆنێڵێكی لیبڕاڵ بووە. ڕەنگە بیروباوەڕی سیاسیم لە سەرەتاوە لەلای ئەوەوە هاتبن، چونكە لەبری ئەوەی لە منداڵ□یدا چیرۆكی ئەفسانەیيم بۆ بگێڕێتەوە، بە گێڕانەوەی ترسناك لەبارەی دوایین شەڕی ناوخۆ كە بیركەرەوە ئازادەكان و دژە پیاوانی ئایینی، دژ بە حكومەتی كۆنەپەرستی هەڵیان گیرساندبوو، دڵخۆشی دەكردم. هەروەها باپیرم باسی كۆمەڵكوژی كرێكارانی كێڵگەی مۆزی بۆ دەكردم كە لە ئاراكاتاكا لە سا□□ی لەدایكبوونمدا ڕوویدابوو (١). كەواتا دەبینیت بنەماڵەكەم كاریگەریيان لەسەر من هەبووە بەرەو یاخیبوون نەك بەرەو بەرزڕاگرتنی سیستەمی دامەزراو.

گ□قاری لێكۆڵینەوەی چەپی نوێ : تۆ لەیادتە كەی و لەكوێ یەكەم دەقی سیاسی خۆت خوێندەوە؟

گابریال گارسیا ماركیز : قوتابخانەی ناوەندیم لە زیپاكیرا؛ پڕ بوو لەو مامۆستایانەی كە لە ساڵانی سی□كانی سەدەی ڕابردوودا لەلایەن ماركسیستێكەوە لە كۆلێژی ڕاهێنانی مامۆستایان لە سەردەمی حكومەتی چەپی سەرۆك ئەلفۆنسۆ لۆپێزدا وانەیان پێگوترابوو.(٢) مامۆستای جەبر لە كاتی پشووی نێوان وانەكاندا ماتریالیزمی مێژوویی پێ دەوتینەوە، مامۆستای كیمیا كتێبی لینین پێ دەداین و مامۆستای مێژووش باسی ململانێی چینایەتی بۆ دەكردین. كاتێك ئەو زیندانە سەهۆڵاوییەم بەجێهێشت، نەمدەزانی باكوور و باشوور لە كوێن، بەڵام دوو قەناعەتی زۆر بەهێزم هەبوو. یەكێكیان ئەوە بوو كە ڕۆمانی باش دەبێ گواستنەوەیەكی شیعریی واقیع بێت و ئەوی دیكەیان ئەوە بوو كە داهاتووی نزیكی مر□قایەتی لە سۆسیالیزمدایە.

گ□قاری لێكۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئایا قەت ئەندام بوویتە لە حیزبێكی كۆمۆنیستیدا؟

گابریال گارسیا ماركیز : من لە تەمەنی بیست ساڵیدا بۆ ماوەیەكی كورت سەر بە شانەیەكی حیزبی كۆمۆنیست بووم، بەڵام بیرم ناچێت هیچ كارێكی سەرنجڕاكێشم كردبێت. من زیاتر هاوسۆزی حیزب بووم نەك جەنگاوەرێكی ڕاستەقینە. لەو كاتەوە پەیوەندی من لەگەڵ كۆمۆنیستەكاندا هەوراز و نشێوی زۆری بەخۆوە بینیوە. زۆرجار ئێمە كێشەمان هەبووە چونكە هەر جارێك هەڵوێستێك دەگرم□ بەر كە ئەوان حەزیان لێی نییە، ڕۆژنامەكانیان بەجیددی هێرش دەكەنە سەرم. بەڵام من هەرگیز بە ئاشكرا تەنانەت لە خراپترین ساتەكانیشدا ئیدانەم نەكردوون.

گ□قاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : من و تۆ لە ساڵی ١٩٥٧ پێکەوە گەشتی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵاتمان کرد و سەرەڕای ئەوەی هیواکانمان بە سۆسیالیزمەوە چەسپاندبوو، بەڵام ئەوەی بینیمان بەدڵمان نەبوو. ئایا ئەو سەفەرە قەناعەتی سیاسی ئێوەی گۆڕی؟

گابریال گارسیا مارکیز : بەڕاستی کاریگەرییەکی تەواو یەکلاکەرەوەی لەسەر بیروباوەڕی سیاسیم هەبوو. ئەگەر لەیادت بێت من ئەو کات لە زنجیرە وتارێکدا ب□ گ□قارێکی بۆگۆتا،(٣) کاریگەرییەکانی ئەو گەشتەم لەسەر بیروباوەڕی سیاسیم باس کردووە. وتارەکانم بێ خواستی خۆم دوای نزیکەی بیست ساڵ جارێکیتر بڵاوکرانەوە ئەویش نەک وەک ئەوەی من دەیبینم لەدەرەوەی هەر بەرژەوەندییەکی ڕۆژنامەوانی یان سیاسی، بەڵکو بۆ ناکۆک لەگەڵ گەشەسەندنی سیاسی خۆم نیشانی بدەن.

گ□قاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئەی هیچ ناکۆکییەک هەبوو لەو نێوەدا؟

گابریال گارسیا مارکیز : نەخێر، هیچ ناکۆکییەک نەبوون. کتێبەکەم یاسایانە ئامادەکرد و ئاخنیمە نێو کۆ بەرگەکانی بەرهه□مەکانم و بەتەواوەتی خستمنەڕوو کە بە چاپە بەربڵاوەکانیان لە هەموو گۆشە و شەقامێکی کۆڵۆمبیا دەفرۆشرێن. یەک وشەم تیایاندا نەگۆڕیوە. لەمەش زیاتر، پێموایە ڕوونکردنەوەیەک لەسەر سەرچاوەی قەیرانی ئێستای پ□□□ن□دا ل□و باب□ت□انەدا دەدۆزرێتەوە کە دۆگماتیستەکانی ئەو سەردەمە دەیانگوت لەلایەن ئەمریکاوە پارەیان پێدراوە. ئەوەی جێی پێکەنینە ئەوەیە کە هەر ئەو دۆگماتیستیانە ئەمڕۆ دوای بیست و چوار ساڵ لەسەر کورسییە ئارامەکانی دامەزراوە سیاسی و دارایییەکانی بۆرژوازیدا جێگیرن لە کاتێکدا مێژوو ڕاستی و دروستی من دەسەلمێنێت.

گ□قاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئەی بۆچوونت چییە سەبارەت بەوەی کە پێێ دەڵێن دیموکراسییەکانی خەڵک؟

گابریال گارسیا مارکیز : ناوەندی گریمانەی ئەو وتارانە ئەوەیە کە دیموکراسییەکانی خەڵک بە شێوەیەکی ڕاستق□ینە سۆسیالیستی نەبوون و هەرگیزیش نابنە سۆشیالیست ئەگەر ئەو ڕێگایە بگرنەبەر کە لەسەری بوون، چونکە سیستەمی سۆشیالیزم دانی بەو بارودۆخە تایبەتییانە دانەدەنا کە لە هەر وڵاتێکدا زاڵ بوون. سیستەمێک بوو کە لە دەرەوە لە لایەن یەکێتیی س□قییەت و لە ڕێگەی حیزبە کۆمۆنیستییە ناوخۆییە دۆگما و بێ ئ□ن□د□ش□کان□و□ س□□پ□نرا کە تاکە بیرکردنەوەیان ئەوە بوو کە مۆدێلی س□قییەت لە کۆمەڵگایەکدا جێبەجێ بکەن کە ناگونجێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ: با بچینە سەر یەکێکی تر لە ئەزموونە هاوبەشەکانمان، ئەوکاتانەی لە پرێنسا لاتینا، ئاژانسی هەواڵی کوبا بووین. من و تۆ هەردووکمان کاتێک حزبی شیوعی کۆنی کوبا دەستیکرد بە دەستبەسەرداگرتنی زۆرێک لە دامەزراوەکانی شۆڕش، دەستمان لەکار کێشایەوە پێت وایە ئەمە بڕیارێکی دروستمان دا؟ یان پێت وایە تەنها ڕاچڵەکینێک بوو لە پرۆسەیەکی درێژخایەندا کە ئەمە نەمانتوانی بەو شێوەیە بیبینین؟

گابریال گارسیا مارکیز: پێم وایە بڕیارەکەمان بۆ جێهێشتنی پرێنسا لاتینا دروست بوو. ئەگەر ئەمە دەستمان بە دیدگاکانمانەوە بگرتایە، لە کۆتاییدا مەڕی دژە شۆڕش، نۆکەری ئیمپریالیست و هەتادواییمان بەناوچەوانەوە دەلکا، کە دۆگماتیستەکانی ئەو سەردەمە بەسەرتدا دەیان چەسپاند. ئەوەی من کردوومە، ئەگەر لەبیرتان بێت، ئەوە بوو کە خۆم خستە پەراوێزەوە. من لەنزیکەوە زۆر بەوردی دیقەتی پرۆسەی گەشەسەندنی کوبام دەکرد ئەو کاتەی خەریکی نووسینی کتێب و سیناریۆی فیلمی ڕۆمانەکانم بووم لە مەکسیک. ڕوانگەی من ئەوەیە کە هەرچەندە شۆڕش دوای هەڵچوونە زریانییە سەرەتاییەکان ڕێڕەوێکی سەخت و هەندێکجار دژ بەیەکی گرتەبەر، بەڵام هێشتا ئاسۆی نەزمێکی کۆمەڵایەتی پێشکەش دەکات کە دیموکراسیتر و دادپەروەرتر و زیاتر لەگەڵ پێداویستییەکانمان دەگونجێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ: ئایا تۆ دڵنیایت؟ ئایا هەمان هۆکارەکان هەمان ئەنجام بەرهەم ناهێنن؟ ئەگەر کوبا سیستەمی سۆڤییەت وەک مۆدێلێک وەربگرێت (دەوڵەتێکی تاکە حزبی، ناوەندگەرایی دیموکراسی،جنەقابەکانی ژێر دەسەڵاتی حکومەت، ڕێکخراوە ئەمنییەکان کە کۆنترۆڵی توند بەسەر دانیشتوواندا دەکەن)، ئایا بەدەستهێنانی "نەزمی دادپەروەر و دیموکراسی" بەو شێوەیە قورس نابێت لەوە وەک چۆن لە یەکێتیی سۆڤییەتدا هەیە؟ ئایا تۆ لەم شتە ناترسیت؟

گابریال گارسیا مارکیز: کێشەی ئەم شیکارییە خاڵی دەستپێکردنیەتی. تۆ لەو بنەمایەوە دەست پێدەکەیت کە کوبا مانگی دەستکردێکی سۆڤییەتییە و من باوەڕم بەوە نییە. پێم وایە شۆڕشی کوبا بیست ساڵە لە باری نائاساییدایە بەهۆی دوژمنایەتی و تێنەگەیشتنی ئەمریکاوە کە تەحەمول بە سیستەمێکی ئەڵتەرناتیڤی حکومەت ناکات کە نەوەد میل لە کەناراوەکانی فلۆریدا دوورە.
ئەمە خەتای یەکێتیی سۆڤیەت نییە، کە بەبێ هاوکاری ئەو (پاڵنەر و ئامانجەکانی هەرچییەک بن) شۆڕشی کوبا ئەمڕۆ بوونی نەدەبوو. لە

کاتێکدا دوژمنایەتی بەردەوامە، دۆخی کوبا تەنیا لە ڕووی باری نائاساییەوە دەتوانرێت حوکم بدرێت کە ناچاریان دەکات بە شێوەیەکی بەرگریکارانە و لە دەرەوەی کایەی بەرژەوەندی مێژوویی و جوگرافی و کولتووری سروشتی خۆیان مامەڵە بکەن. کاتێک دۆخەکە ئاسایی بووەوە، ئەوکات دەتوانین جارێکی تر باسی بکەینەوە.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : فیدڵ کاسترۆ پشتیوانی لە چوونە ژوورەوەی یەکێتیی سۆڤییەت کرد بۆ یۆگۆسلاڤیا،(ئەمە ڕاستە لەگەڵ ڕەچاوکردنی هەندێ شت)، هەڵوێستی تۆ چی بوو؟

گابریال گارسیا مارکیز : من لەو کاتەدا ناڕەزایەتییەکی گشتیم کرد و ئەگەر هەمان دۆخ سەرهەڵبدات جارێکی دیکە هەمان شت دەکەمەوە. تاکە جیاوازی لە نێوان هەڵوێستی من و فیدڵ کاسترۆ (چاو تا چاو لە هەموو شتێکدا وەک یەک نابینین) ئەوەیە کە ئەو لە کۆتاییدا ڕەوایەتی بە دەستوەردانی سۆڤییەت هێنا و من هەرگیز ڕەوایەتی نادەم. بەڵام ئەو شیکارییەی کە لە وتارەکەیدا سەبارەت بە دۆخی ناوخۆیی دیموکراسییەکانی خەڵک کردبووی، زۆر ڕەخنەگرانەتر و بەهێزتر بوو لەوەی کە من لە وتارەکانمدا کردوومە کە ساتێک لەمەوبەر باسمان دەکرد. لە هەر حاڵەتێکدا داهاتووی ئەمریکای لاتین لە هەنگاریا، پۆڵەندا، یان چیکۆسلۆڤاکیا هەرگیز دیاری ناکرێت، بەڵکو لە خودی ئەمریکای لاتین دیاری دەکرێت. بیرکردنەوە لە هەر شتێکی تر وەسوەسەیەکی ئەوروپییە و هەروەها هەندێک لە پرسیارە سیاسییەکانتان بۆنی ئەم وەسوەسەیەی لێدێت.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : لە ساڵانی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا و دوای ڕەخنەلەخۆگرتنە بەناوبانگەکەی شاعیری کوبا هێبەرتۆ پادیلا، (٤)پادیلا لەلایەن پۆلیسی ئەمنییەوە دەستبەسەرکرا بە سین و جیم لەسەر هەڵوێستە سیاسییە “گومانلێکراوەکان”ی لە بەرهەمەکانیدا، دوای مانگێک و دوای دانپێدانانی بە ئاشکرا بە مەیلی دژە شۆڕش ئازادکرا. ئەمەش لافاوێکی ڕەخنەی ڕۆشنبیرانی ئەوروپی و ئەمریکای لاتینی لێکەوتەوە. ئەمەش وەک ڕووداوێکی گرنگ لە پەیوەندی نێوان نووسەران و شۆڕش دەبینرا چ وەک سەردەرهێنانی ستالینیزمێکی نادیار، یانیش وەک سەلماندنی ئەوەی کە ڕۆشنبیری بۆرژوازی خیانەت لە ئەرکەکانی خۆیان دەکەن بە وەستانیان لە بەرەی شۆڕشی لە ژێر گەمارۆدا حەسرکراو. هەندێک لە هاوڕێکانتان بە خۆمەوە خۆمان لە ڕژێمی کوبا دوور خستەوە، بەڵام تۆ نەتکرد. تۆ واژۆت لەسەر ئەو تەلەگرامە ناڕەزایەتییە نەکرد کە ئێمە ناردمان. تۆ سەردانی کوبات کرد و بوویتە هاوڕێی فیدڵ. چی وای لێکردیت کە

هەڵوێستێکی ئاوا لەبار لە بەرامبەر ڕژێمی کوبا بگرێتەبەر؟

گابریال گارسیا مارکیز: زانیاری باشتر سەبارەت بەوەی کە بەڕاستی چی ڕوویداوە و هەروەها ڕوانگەیەکی سیاسی پێگەیشتووتر بوو وای لێکردم بتوانم بە ئارامی و سەبر و تێگەیشتنێکی مرۆیی زیاترەوە سەیری دۆخەکە بکەم.

گۆڤاری لەکۆڵینەوەی چەپی نوێ: جگە لە تۆ ژمارەیەکی زۆر لە نووسەران لە ئەمریکای لاتین باس لە سۆشیالیزم (مارکسیست-لینینیست) دەکەن وەک بەدیلێکی خوازراو. پێتوانییە ئەمە جۆرێک لە سۆشیالیزمی "مۆدێرن" بێت؟ سۆشیالیزم چیتر ئەبستراکتێکی بەخشندە نییە، بەڵکو واقیعێکی تا ڕادەیەک ناسەرنجڕاکێشە. ئایا هاوڕان لەسەر ئەوەی کە ئەوەی لە پۆڵەندا ڕوویدا، کەس باوەڕ بەوە ناکات کە چینی کرێکار لەو وڵاتانەدا دەسەڵاتدارە؟ ئایا دەتوانن بژاردەی سێیەم بە کیشوەرەکەمان لە نێوان سەرمایەداریی خراپ و "سۆسیالیزم"ی خراپدا ببینن.

گابریال گارسیا مارکیز: من باوەڕم بە بژاردەی سێیەم نییە. من پێم وایە بەدیلەکان زۆرن ، ڕەنگە تەنانەت بەدیلەکانیش بەقەد ژمارەی وڵاتانی ئەمریکای لاتینی ئێمە و لە نێویاندا ئەمریکاش هەبن. من قەناعەتم وایە دەبێت چارەسەری خۆمان بدۆزینەوە. دەتوانین لە هەر شوێنێک کە بتوانین سوودمەند بین لەوەی کە کیشوەرەکانی دیکە لە مێژووی درێژخایەنی پڕ لە پشێوی خۆیاندا بەدەستیان هێناوە، بەڵام نابێت بەردەوام بین لە کۆپیکردنیان بە شێوەیەکی میکانیکی وەک ئەوەی تا ئێستا کردوومانە. بەم شێوەیە لە کۆتاییدا دەتوانین مارکەی خۆمان لە سۆسیالیزم بەدەست بهێنین.

گۆڤاری لەکۆڵینەوەی چەپی نوێ: قسەکردن لەسەر بژاردەکانی تر، حکومەتی فەرەنسا چ ڕۆڵێک دەگێڕێت لە ئەمریکای لاتین؟

گابریال گارسیا مارکیز: لەم دواییانەدا لە نیوەڕۆ خوانێکدا لە مەکسیک، سەرۆک میتران(٥) لە کۆمەڵێک نووسەری پرسی، "چاوەڕوانی چی لە فەرەنسا دەکەن؟" وەڵامەکەیان گفتوگۆیەکی وروژاند کە بەرەو ئەوە ڕۆیشت کە کێ دوژمنی سەرەکی کێیە. ئەوروپییەکانی سەر مێزەکە کە قەناعەتیان هەبوو کە لە لێواری هەندێک نەخشاندنی نوێی جیهاندان کە لەسەر شێوازی یاڵتا بوون،(٦) دەیانگوت دوژمنی سەرەکیان ئەمریکایە. من وەڵامی پرسیارەکەی سەرۆکم دایەوە (هەمان پرسیارەکە کە ئێستا دەیکەیت) بەم شێوەیە وتم، "بەو پێیەی هەریەکەمان دوژمنی ژمارە یەکمان هەیە، ئەوەی پێویستمانە لە ئەمریکای لاتین دۆستێکی ژمارە یەکە. فەرەنسای سۆسیالیستی دەتوانێت

ئەو هاوڕێیە بێت".

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : ئایا پێتوایە دیموکراسی وەکچۆن لە وڵاتانی سەرمایەداری پێشکەوتوودا هەیە، لە وڵاتانی جیهانی سێیەمیشدا جێبکەوێت؟

گابریال گارسیا مارکیز : دیموکراسی لە جیهانی پێشکەوتوودا بەرهەمی گەشەسەندنی خۆیانە و بە پێچەوانەوە نییە. هەوڵدان و چاندنی لە دۆخی خامەکەیدا لە وڵاتانی (وەک ئەوانەی ئەمریکای لاتین) کە کلتوورێکی تەواو جیاوازیان هەیە، ئەوەندەی هەوڵدان بۆ چاندنی سیستەمی سۆڤیەت لەوێدا، تەقلیدی و ناواقیعییە.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : تۆ وای دەبینی کە دیموکراسی جۆرێک لە خۆشگوزەرانی وڵاتە دەوڵەمەندەکانە، لەیادت نەچێت ئەو دیموکراسییە هەڵگری خەسڵەتی پارێزگاری لە مافی مرۆڤە کە تۆ بەردەوام بۆی جەنگاویت.

گابریال گارسیا مارکیز : من باسی بنەما دیموکراسییەکان ناکەم بەڵکو باسی فۆرمەکانی دیموکراسی دەکەم.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : بەو بۆنەیەوە، ئەنجامی جەنگە درێژخایەنەکەت لە پێناو مافی مرۆڤ لە بواری سەرکەوتن و دۆڕاندا چیبووە؟

گابریال گارسیا مارکیز : پێوانەکردنی زۆر قورسە. هیچ ئەنجامێکی ورد و دەستبەجێ لەگەڵ کارەکانی وەک من لە بواری مافی مرۆڤدا نییە. زۆرجار کاتێک دەبێ کە تۆ کەمترین چاوەڕوانییان لێ دەکەیت و بەهۆی تێکەڵەیەک لە هۆکارەکانەوە کە مەحاڵە هەڵسەنگاندن بۆ ئەو بەشەیان بکەیت کە کردارێکی تایبەتی خۆت دەیگۆڕێت. ئەم بەرهەمە وانەی بێفیزییە بۆ نووسەرێکی بەناوبانگی وەک من، کە بە سەرکەوتن ڕاهاتووە.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : کام لەو هەنگاوانەی کە ناوتن زۆرترین ڕەزایەتبەخشی پێبەخشیوی؟

گابریال گارسیا مارکیز : ئەو کردارەی کە دەستبەجێترین ڕەزامەندی کەسی پێبەخشیم، کارێک بوو کە پێش سەرکەوتنی ساندینیستا (٦)لە نیکاراگوا ئەنجامم دا. (٧)تۆماس بۆرگێ کە ئێستا وەزیری ناوخۆیە، (٨)داوای لێکردم بیر لە ڕێگەیەکی باش بکەمەوە بۆ فشارخستنە سەر سۆمۆزا(٩) بۆ ئەوەی ڕێگە بە هاوسەرەکەی و کچە حەوت ساڵانەکەی بدات بالیۆزخانەی کۆڵۆمبیا لە ماناگوا بەجێبهێڵن کە داوای پەنابەرییان لێکردبوو. دیکتاتۆر خەریکی ڕەتکردنەوەی ڕەفتارێکی

سەلامەت بوو، چونکە ئەوان بنەماڵەی کەسێکی کەمتر نەبوون لە دوایین دامەزرێنەر و ئەندامی بەرەی ساندینیستا کە لە ژیاندا مابوو.

من و تۆماس بۆرگێ بۆ چەند کاتژمێرێک کێشەکەمان هەڵگەڕاندەوە تا خاڵێکی بەسوودمان بۆ هات. کچە بچووکەکە هەوکردنی گورچیلەی هەبوو. پرسیارمان لە پزیشکێک کرد کە بارودۆخی ئێستای چۆن کاریگەری لەسەر ئەمە دەبێت؟ وەڵامەکەی ئەو ئارگیومێنتەی پێداین کە بەدوایدا دەگەڕاین. کەمتر لە چل و هەشت کاتژمێر دواتر دایک و کچ لە مەکسیک بوون، ئەمەش بەهۆی ڕەفتارێکی سەلامەتەوە کە بە پاساوی مرۆیی نەک سیاسی بەخشران.

لە بەرامبەردا زۆرترین دۆسیەی بێهیواکەرم ئەو کاتە بوو کە یارمەتیم دا بۆ ئازادکردنی دوو بەڕێوبەری بانقی ئینگلیزی کە لە ساڵی ١٩٧٩ لەلایەن گەریلاکانەوە لە ئەلس□لقادۆر ڕفێندرابوون.

ناویان ئیان ماسی و مایکل شاتەرتۆن بوو و چونکە هیچ ڕێککەوتنێک لە نێوان هەردوو لایەندا نەکرابوو ، بڕیار بوو لە ماوەی چل و هەشت کاتژمێردا لە سێدارە بدرێن.

ژەنەڕاڵ عومەر تۆریخۆس(١٠) بەناوی خێزانی پیاوە ڕفێنراوەکانەوە تەلەفۆنی بۆ کردم و داوای لێکردم یارمەتیدەر بم لە ڕزگارکردنیان. لە ڕێگەی چەندین ناوەندەوە پەیامەکەم بۆ گەریلاکان گواستەوە و لە کاتی خۆیدا گەیشتە گەریلا. ب□□□ن□م دا کە ڕێکبخەم بۆ ئەوەی دەستبەجێ دانوستانەکانی فیدیە دەست پێبکاتەوە و ئەوانیش ڕازی بوون. پاشان داوام لە گراهام گرین کرد کە لە ئەنتیبێس دەژێت، پەیوەندی بە لایەنی ئینگلیزییەوە بکات.

دانوستانەکانی نێوان گەریلا و بانکەکە چوار مانگی خایاند. ڕێککەوتن کرابوو کە نە من و نە گراهام گرین هیچ بەشدارییەک لە دانوستانە ڕاستقینەکاندا نەکەین بەڵام، هەرکاتێک کێشەیەک دروست دەبوو، لایەنێک یان لایەنێکی دیکە پەیوەندییان پێوە دەکردم بۆ ئەوەی هەوڵبدەن و گفتوگۆکان دووبارە دەستپێبکەنەوە.

بەڕیوبەرەکان ئازاد کران بەڵام نە گراهام گرین و نە خۆم یەک وشەی سوپاسگوزاریمان وەرنەگرت. بێگومان زۆر گرنگ نەبوو، بەڵام تا ڕادەیەک سەرم سوڕما. دوای بیرکردنەوەیەکی زۆر، ڕوونکردنەوەیەکم بۆ هات، من و گرین شتەکانمان ئەوەندە باش ڕێکخستبوو کە ئینگلیزەکان پێیان وابوو ئێمە بەشداری پیلانین لەگەڵ گەریلاکان.

گ□قاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ : زۆر کەس وەک جۆرێک لە باڵیۆزی سەرگەردان لە کاریبی سەیرت دەکەن ، بێگومان باڵیۆزێکی نیازپاکی. تۆ هاوڕێی شەخسی کاسترۆیت، هەروەها هاوڕێی تۆریخۆس لە پەنەما، کارلۆس ئەندرێس پێرێز لە ڤەنزوێلا، ئەلفۆنسۆ لۆپێز میشێلسۆن لە

کۆڵۆمبیا، هاوڕێی ساندینیستاکان لە نیکاراگوای. تۆ قسەکەرێکی ئیمتیازداریت بە هەموویان. چ پاڵنەرێک لەئارادایە بۆ وەرگرتنی ئەم ڕۆڵە؟

گابریال گارسیا مارکیز: ئەو سێ کەسایەتییەی کە باسیان دەکەیت لە یەک کاتدا لە دەسەڵاتدا بوون کە کاتێکی زۆر گرنگ بوو بۆ کاریبی. ڕێکەوتێکی زۆر بەختەوەرانە بوو. بەداخەوە کە ئەوان نەیاندەتوانی بە ماوەیەکی زیاتر هاوکاریان بکەن. ساتێک هەبوو کە ئەو سێ کەسە کە لەگەڵ کاسترۆ و سەرۆکێکی وەک جیمی کارتەر لە ئەمریکا کاریان دەکرد. بێگومان دەیانتوانی ئەم ناوچەی ململانێیە بخەنە سەر ڕێگای ڕاست. گفتوگۆیەکی بەردەوام و زۆر ئەرێنی لە نێوانیاندا بەڕێوەدەچوو. نەک هەر شایەتحاڵی ئەوە بووم بەڵکو هەرکاتێک توانیبێتم یارمەتیم داوە. پێموایە ئەمریکای ناوەڕاست و کاریبی (بۆ من یەک شتن و تێناگەم بۆچی پێیان دەوترێت دوو شتی جیاواز) گەیشتوونەتە قۆناغێکی گەشەسەندن و خەڵک لە مێژووی خۆیاندا؛ کە ئامادەن بۆ شکاندن و دەرچوون لە چەقبەستوویی نەریتی خۆیان. بەڵام منیش لەو باوەڕەدام کە ئەمریکا هەر هەوڵێکی لەو جۆرە پووچەڵ دەکاتەوە، چونکە بۆ واتای دەستبەرداربوون لە ئیمتیازە زۆر کۆن و گرنگەکانە. کارتەر لەگەڵ هەموو سنووردارکردنەکانیدا باشترین لایەن بوو بۆ ئەم گفتوگۆیەی کە کاریبی لە چەند ساڵی ڕابردوودا هەیبووە و ئەو ڕاستییەی کە سەرۆکایەتییەکەی هاوکات بوو لەگەڵ سەرۆکایەتییەکەی تۆریخۆس و کارلۆس ئەندرێس پێرێز و لۆپێز میشێلسن، بەڕاستی زۆر گرنگ بوو. هەر ئەم دۆخ و قەناعەتە تایبەتە بوو کە هانی دام بەشداری بکەم، هەرچەندە بە شێوەیەکی نێوانڕۆییش بێت. ڕۆڵی من تەنیا ڕۆڵی ناوەندێکی نافەرمی بوو لە پرۆسەیەکدا کە ئەگەر هەڵبژاردنی کارەساتبارانەی سەرۆکی ئەمریکا نەبووایە کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندییە دژبەیەکەکان دەکات، زۆر لەوە زیاتر دەڕۆیشت. تۆریخۆس دەیگوت کارەکەم “دیپلۆماسی نهێنی”یە، زۆرجاریش لە بەردەم خەڵکدا دەیگوت ڕێگەیەکم هەیە بۆ ئەوەی هەواڵی ناخۆش وەک خۆش دەرکەوێت. هەرگیز نەمدەزانی ئەمە سەرزەنشتە یان دەستخۆشی.

گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ: چ جۆرە حکومەتێکت پێخۆشە لە وڵاتەکەت لە دەسەڵاتدا بێت؟

گابریال گارسیا مارکیز: هەر حکومەتێک بێت بەس خەڵکی هەژار ئاسوودە بکات. ئینجا بزانە!

تێبینییەکان وەرگێڕ ئامادەی کردوون:

(١) کۆمەڵکوژی بەکۆمەڵی کرێکارانی کێڵگەکانی مۆز لە کۆمپانیای

یونایتد فروت کە لە ڕۆژانی ٥ و ٦ ی کانوونی یەکەمی ١٩٢٨ ڕوویدا.
سەرەتا کرێکارانی کێڵگەکانی مۆز مانیان گرت لەپێناو :

١-باشترکردنی هەلومەرجی کارکردن.
٢-کرێ هەفتانە بدرێت.
٣-بیمەی کاریان هەبێت.
٤-خزمەتگوزاری نەخۆشخانە باشتر بکرێت.
٥-وازهێنانی کۆمپانیا لە دامەزراندنی کرێکارانی کاتیی وەک هەڕەشە بۆ سەر مانگرتووان.
٦-زیادکردنی هەقدەست.
٧-شەش ڕۆژ کارکردن لە هەفتەدا.

دەوڵەتی کۆڵۆمبیا و سەرمایەدارانی کۆمپانیای یونایتد فروت کرێکارانیان بە کۆمۆنیست دەناساند و دواتر فەرمانی تەقەکردن دەرکراو کرێکاران کەوتنە بەر دەستڕێژی گوللە و ٤٧ کرێکار گیانیان بەخت کرد و ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون. دیارە بەشێکی بەرچاوی بەشداربووان لە کرێکاران ئەندامی حیزبی لیبڕاڵ و حیزبی کۆمۆنیستی کۆڵۆمبیا بوون.

(٢)ئەلفۆنزۆ لۆپێز (١٨٨٦ – ١٩٥٩) سیاسەتمەدارێکی کۆڵۆمبیا کە دووجار بە سەرۆکی ئەو وڵاتە هەڵبژێردرا و لەڕێگەی حیزبی لیبڕاڵی کۆڵۆمبیاوە گەیشتە دەسەڵات. لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەم سەرۆکەدا ماف و ئازادی بزووتنەوەی نەقابی لە کۆڵۆمبیا پەرەی سەند و دەسەڵات زیاتر بەلای چەپدا قورسایی خۆی دانابوو.

(٣)گەڤاری بۆگۆتا؛گەڤارێک بوو لە شاری بۆگۆتا لە وڵاتی کۆڵۆمبیا دەردەچوو.

(٤)هێبێرتۆ پادیلا (١٩٣٢ – ٢٠٠٠) شاعیری کوبی کە سەبارەت بە هەڵوێستی دەرهەق بە شۆڕشی کوبا و دوای هاتنە دەرەوەی لە زیندان، سەرنجی نێونەتەوەیی چووە سەر ناسرا.

(٥)فرانسوا میتێران(١٩١٦ – ١٩٩٦) سەرۆکی فەرەنسا بوو لەنێوان ١٩٨١ – ١٩٩٥. سکرتێری حیزبی سۆشیالیستی فەرەنسا بوو. میتێران یەکەمین چەپ و درێژماوەترین سەرۆک بووە لەمێژووی فەرەنسا.

(٦)یاڵتا یان ساری یاڵتا کەوتۆتە کەنارەکانی باشووری ئۆکرانیا کە بە دەریای ڕەش دەورەدراوە.

(٧)ساندینیستا؛حیزبی سۆشیالیستی سیاسی نیکاراگوا کە بە ئەندامەکانی دەوترا ساندینیستا.

(٨)تۆماس بۆرگێ(١٩٣٠ – ٢٠١٢) ئەندامی حیزبی سۆشیالیستی نیکاراگوا و وەزیری ناوەوەی نیکاراگوا لەسەردەمی دەسەڵاتی دانیال ئۆرتێگا.

(٩)سۆمۆزا؛دیکتاتۆر ئەنەستاسیۆ سۆمۆزا گارسیا (١٨٩٦ – ١٩٥٦) کە بە ماوەی چەند دەیە قۆرخی دەسەڵاتی وڵاتی نیکاراگوای کربوو و

ساڵی ١٩٥٦ تیرۆر کرا.
(١٠)ژەنەڕاڵ عومەر تۆریخۆس؛یان عومەر تۆریخۆش هیرارا (١٩٢٩ – ١٩٨١)دیکتاتۆر و سەرکردەی وڵاتی پەنەما بوو و ئەو کەسەش بوو کە سەودای بە کەناڵی پەنەماوە لەگەڵ ئەمریکادا کرد.

سەرچاوە : گۆڤاری لێکۆڵینەوەی چەپی نوێ؛ ژمارەی ئازار و نیسانی ساڵی ١٩٨٣
New Left Review.
سایتی جاکۆبین
https://www.jacobinmag.com/2014/04/gabriel-garcia-marquez-our-own-brand-of-socialism

---

شانۆ و کۆمەڵگا.. نیهاد جامی

پەیوەندی نێوان شانۆ و کۆمەڵگا هەمیشە بۆ من بابەتێکی جێگەی گرنگی تایبەتیم بووە، بەپێی قۆناغ و ئاستەکان ئەوەی جیاوازی بۆ خوڵقاندوین زادەی تێگەیشتنمان بووە لە زمانی شانۆیی، لەبڕێشدا لەسەنگەی ئەم پەیوەندییە هەندێک سەرنج دەخەینە ڕوو.
نمایشی شانۆیی زادەی دۆخی کۆمەڵایەتی و سیاسی کۆمەڵگایە، نمایشێک نییە لەهەر کۆمەلگایەک نمایش بکرێت کاریگەرییەکانی لەیەک ئاستدا بن، ئەوەش پەیوەستە بە گرنگی پەیوەندی نێوان نمایش و کۆمەڵگا، کە پێویستە گوزارشت لەخەمی کۆمەلگا بکات، هەر کاتێک شانۆ کاریگەری لەسەر کۆمەڵگا بەجێنەهێشت مانای وایە شانۆیەکی دابڕاوە لەژیانی کۆمەلایەتی و سیاسی ئەو کۆمەڵگایە.
بۆیە ئەو دەمەی دەرهێنەری شانۆیی هەست دەکات شانۆنامەیەک لەگەڵ دیدی دەرهێنانی ئەو ناگونجێت بەبیانوی دیدگای دەرهێنانی و چارەسەری درامی و خوێندنەوەی نوێ ناکرێت تێکست ببڕێت و زیادی بکات کە سەرەنجام کار لەتێک شانۆنامەیەک دەکەیت کە بەویستی خۆت دەستکاریت کردووە، لەو کاتەدا باشترین کارێک ئەوەیە واز لەنوسەرەکەو شانۆنامەکەی بێنیت و بۆ خۆت ئەو شانۆنامەیەی دەتەوێت بینووسیت، یاخود ئەوەی دەتەوێت لەگەڵ شانۆنوسێک ڕێکبکەویت کە شانۆنامەیەکی لەو شێوەیەت بۆ بنووسیت، ڕابردووی ئەمە لەشانۆدا یادەوەریەکی سەرگەردانە لەژێر ناوی سەیرەوە، بۆیە پێویستە

لە ئێستادا خالێک بۆ ئەو ڕابردووە دابنێین، هەڵەکانیش هەندە زۆرن چاوپۆشی لێکردن و بەردەوامی لەسەری تەنیا گوزارشت لە نەزانینی ئێمە دەکات، دەبێت بوێری ئەوەمان هەبێت دان بەهەلەکانی ڕابردومان بنێین.

بۆیە پێویستە ئەوە بزانین کەوا کردەی ئامادەکردنی چیرۆک یا ڕۆمان بۆ شانۆنامە، کردەی گۆڕینی ژانری ئەدەبیە، نەک لەپشت ناوی نووسەر هەلبستین بۆ نووسینی دیمەن و لا بردنی بونیادی پێکهاتەی چیرۆک، لەدەرەوەی ئەو کردەیە نووسەر دەتوانێت شانۆنامەیەک بنووسێت ئاماژە بە ئەوە بکات کەوا بیرۆکەکەی لەچیرۆکێک وەرگیراوە، ئەمە لەڕابردوو ئەوەمان ناوبردوە بە دەقئاوێزان، کە ئەوەش خۆوشەکی مەعریفەی شانۆیی ئەمە بووە، نووسەر دەتوانێت وەک نووسینی سەربەخۆ ئاماژە بە شانۆنامەکەی بکات، بە ئاماژەکردن بەو چیرۆکەی وەک بیرۆکە کاری لەتەکدا کردووە.

وەک ئاماژەمان بۆ کرد ئامادەکردن گۆڕینی ژانرە، ئەو ڕوانینەی بڕوای وایە گۆڕینی ژانر دەکرێت وەک نووسینی سەربەخۆ ناوی بەرین لەراستیدا کە کارەکتەرو رووداو و شوێن و ململانێی درامی زادەی رۆمان یان چیرۆکەکە بێت بەهیچ جۆرێک ناتوانین وەک تێکستی سەربەخۆ ناوی بەرین لەڕێی گۆڕینی ژانرەوە، گۆڕینی ژانر دەبێتە کردەی ئامادەکردن بۆ شانۆ.

بۆیە پێویستە ئەوە بخەینە ڕوو کەوا دەقئاوێزان لەنمایشی شانۆییدا بریتی نییە لە کۆکردنەوەی چەند دەقێک لەناو دەقێکدا، یاخود گواستنەوەی دیالۆگ و دەستەواژەکانی دەقیتر، ئەو تێگەیشتنە هەڵەیە حالەی بوونی دەرەوەی تیۆرە، لەڕاستیدا ئیشکردنەوەی دەقئاوێزان لەشانۆدا وەرگرتنی چەمک یاخود کارەکتەرە، بە سەر لەنوێوە نووسینەوەی دەقێکی نوێ کە تێگەیشتنی دەقی پێشوو بگۆڕێتە سەر مانای نوێ، وەک ئەو تێگەیشتنەی فەیلەسوفی فەڕەنسی ژیل دۆلۆز لەکتێبی دژە ئۆدیب ئەوە دەخاتە ڕوو کە نایەوێت بەرەو تێگەیشتنی فرۆید بە گرێی ئۆدیب بگەڕێتەوە، هەندەی مەبەستیەتی فاشیزمی نوێی خۆرئاوای پێ بخوێنێتەوە.

بۆیە ئەو شانۆنامانەی مانای نوێیان بە دەقئاوێزان بەخشیووە چەمک و کارەکتەر و رووداویان وەرگرتووە نەوەک دیالۆگی شانۆنامەی پێشوو بێنن کۆی بکەنەوە بەویستی خۆیان شانۆنامەکە وەک کۆلاژێک بخەنە ڕوو، ئەوەی لەبزوتنەوەی شانۆی ئێمە بینراوە کۆلاژی شانۆنامەکانە نەک دەقئاوێزان، بۆ من ئەو بابەتە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە لەداهاتوودا لەڕێگەی توێژینەوەیەکی زانستیەوە لەسەری دەوەستم ولێی دەکۆڵمەوە.

نیهاد جامی

بەرمامەکەی عەبدولەتیف و نیولیبرالیزمەکەی موئەیەد!.. سەمیر نوری

ئەم بەرمامەیە بەوە ئەچی هەر خەری بە عەبدالطیف نەبێ بەڵکو فرسەتەکیش بێت موئەیەد ئەحمەدیش کاڵاکەی خۆی کە بابەتی نیولیبالیزمە بخاتە بازارەوە. "سەرمایەداری نیولیبرالیزم" چەمکێکی سەیرە وەک ئەوە وایە چەندان جۆری سەرمایەداری هەبێ نیولیبرالیزم جۆرێکی تری سەرمایەداری بێت وەک سەرمایەدای لیبرالیزم و سەرمایەداری ناسیونالیزم و سەرمایەداری ئیسلامیزم …هتد. بەڵام موئەید نەیتوانیوە شتێکی تازە لە سەر سەرمایەداری نیولیبرالیزم بڵێت بەغەیری باس کردنی سەرمایەداری بەگشتی و پەیوەندی کارو سەرمایە.

لەکاتێکدا نیولیبرالیزم زیاتر وەک بزوتنەوەیەک بورژوازی هاتوەتە کایەوە ووەک تیوریەکی ئابوری لە هەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە بە دوای توند بونەوەی قەیرانە ئابوریەکانی سەرمایەداری لە وڵاتە جیاجیاکانی جیهاندا، لە توند بونەوەی ئەم قەیرانە ئابوریانەی سەرمایەدا لە جیهاندا بە ڕوخانی دیواری بەرلین نیولیبرالیزمیش گەیشتوەتە ئەوجی خۆی لە بەرمبەر چینی کرێکار و شکست پێهێنانی بزوتنەوەی کرێکاریادا. لە کاتێکدا لە عێراق و کوردستانی عێراق لیبرالزمێک بوونی نەبوە و نیە وەک بزوتنەوەیەک تا ئەم ئیستا ئاڵ و گۆڕی بەسەردا هاتبێت دوای باڵا دەستی سەرمایەداری بازار ئازاد ئەمیش ببێ بە نیو لیبرالیزم. یان ڕونتر بڵێین لە کوردستان عێراق سەرمایەداری لیبراڵی بوونی نەبووە، ڕەقابەتی بازار ئازاد بوونی نەبوە ، تایبەتیکردنەوە (privatization) کە تا ڕادەیەک لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە حکومەتی بەعس دەستی بێ برد، لە شوێنی خۆی لەقەداکات بە شوێنێک نەگەیشتوە بە گشتی سەرمایەی دەوڵەتی تا ئێستا کار دەکات هەموو سێکتەرە گەورەکانی ئابوری بەدەستی دەوڵەتەوەن، کرێکاران و کۆمەڵگە خاوەنی هیچ ڕێکخراوبونێکی

یەکێتییە کرایکارییەکان نەبوون تا ئێستا هەڵمەتیان بۆ ببرێت و ڕابەرانی کرێکاری هەمیشە ڕاونراون سەرکوتکراون و " کاری هەرزان وکۆیلەکاری بێ دەنگ" داسەپێنراوە بەسەر چینی کرێکاردا، کرێکار چی هەبووە لەم وڵاتانەدا تا نیولیبرالیزم لێی بسەنێتەوە. بێکاری و هەژاری لەسەراسەری عێراق و کوردستان بێداد دەکات ئەمە نەک پەیوەندی بە نیولیبرالیزم و نیوکۆنزەرڤەتیڤەوە نەبووە بەلکو پەیوەندی بە بارۆخێکی تری سیاسی کۆمەڵایەتییەوە هەبوو بەتەواوی جیاوازە. زیاتر پەیوەندی باڵا دەستی باندە ئیسلامی و قەومییەکان و جەنگی تایەفی و قەومی ئیسلامی و بەتاڵان بردنی سەروەت وسامانی کۆمەڵگەوە هەیە.

ئەم مەفهومە زیاتر پەنایەکە بۆ بزوتنەوەی ئەنتی ئیمپریالیزم و خۆدرخستنەتی لەژێر ناوێکی تردا لە عێراقدا زۆر ناو بەتاڵ بێمانا و بێ ئەرزشە ، خۆدورخستنەوە لە ڕەخنەی ڕاستەوخۆ لە سەرمایەداری ئەم سەردەمە و سوێند خواردنە بە شۆڕشی کۆمۆنستی. ئەنتی ئیمپریالیزمێک کە خۆی لە ڕاوەستانەوە بەدژی تایبەتی کردنەوە (پرایڤەتایزیشنەوە) هەیە نەک ڕەخنە لەسەرمایداری و خەبات لەدژی سەرمایداری. ئابوری عێراق هیچ پەیوەندیەکی بە نیولیبالیزم و ئابوری نیو لیبرالیەوە نیە، ناوێکی گونجاو بۆ ئابوری کوردستان و بە عێراق (کلپتۆکراسیە) سەرمایەدای دزی وتاڵانی. سەرۆک حزبەکان و بەرپرسە سەربازیەکان و خاوەن عەمامە سپی و ڕەشیەکان بوون بە ملیار دەر. گەندەڵی و تاڵان بەڕێ لە عێراق بە ڕادەیەکە عێراق لە لستە ۱۸۰ وڵاتی گەندەڵدا لە ژمارە ۱۵۷ریزبەندیەکەدایە، عادل عەبدالمەهدی کاتێ وەزیری نەوت بوو لە ۲۱۵ دەڵی لە ۲۰۰۳ بۆ ۲۰۱۵ لە میزانیەی ۸۵۰ ملیار دۆلار ٤٥۰ ملیار دۆلاری بە هەدەر دراوە، دیارە عەبادی و بەرهەم ساڵح و ئەندامانی لێژنەی مالی پەرلەمان هەریەکەیان ئەم ژمارانە پشت راست دەکەنەوە بەڵام بەژمارەی جیاواز جیاواز، ماموەستایەکی ئابوری زانکۆی بەغدا عەبدالرحمن مەشهەدانی دەڵێ ئەو ژمارانە دەخرێنە ڕوو دەقیق نین ژمارەکە لە ۳۵۰ بۆ ٦۰۰ملیار دۆلارە لە ۲۰۰٦ وە بۆ ۲۰۱۸، من تێناگەم بە موئەید ئاڵاوە بە برماڵەکەی عەبدولەتیفەوە ئایا ئەم ژمارانە یارمەتیت نادەن بەحسێکی دەقیقتر سەر ڕاست تر بکەیت؟. لە مناڵێکی کوردستان بپرسە پێت دەڵی بنەماڵەی بەرزانی و تاڵەبانی سەروەتی کۆمەڵگەی کوردستان حەپەلوش دەکەن. ئەمەیە ئابوری کلپتۆکراسی یانی ئابوری تاڵان بەڕێ وپەیدابوونی ئەلیگارشیەکی خەتەرناک لە سیاسیەکان و جەنەڕاکان و پیاوە دینیەکان، ئەمە چی پەیوەندی هەیە بە ئابوری نیولیبراڵیەوە. بەڵام تۆ بە ئەوەی تیوریەکەت بگونجێنی دەئا□□یی بە برماڵەکەی عەبدولەتیفەوە نەک بە سەدان ملیاری دۆلاری تاڵانکراوی کۆمەلگەوە.

موئەید لەهەوڵەی بە گونجاندنی ئەم کالایە "بەرمالە" لەبازاڕی کاردا سەرکەوتو نەبوو، قسەکانی عەبدولەتیف لە چاوپێکەوتنێکدا دەکاتە مەحەکی قسەکانی ، تا بەڵێ ئەمە ئەتوانی کڕینی بەشی"سهم" بێت، بەڵام ئەم بەشە هیچ مەردودێکی مادی نیە بە کڕیار، بەڵکو مەرودی دینی هەیە کە ئەمش هیچ ناخاتە سەر کۆمەڵەی سەرمایە. "صکوك الغفران" چەکی لەبوردن کە قەشەکانی سەدەکانی ناوەڕاست دەستیان بە برد جیاوازیەکی وای نیە تەنها هیچ تەچویەکی نەبوو نە سەرمایەی گەڕاو نە سەرمایەی نەگۆڕ بە ئەوان، من پێم وایە ئەم " بەرمالەش" لەو بابەتەیە و عەبدولەتیف هەچ سەرمایەیەکی لەو مزگەوتەدا سەرف نەکردوە نەک سەرمایە ناخاتە دروست کردنی مزگەوتەوە بەڵکو پارەکەی لە دەوڵەت و هەنزەکەنەپەرستەکانی کۆمەڵگە پەیدا دەکات بەشەوەی خەر وسەدەقەو شەوەیەکی ترە لە تالان و بەڕەی سەروەت و سامانی کۆمەڵگە. زیاتر ئەمە گۆوجاندن و بەرەو دواوە بردنی کۆمەڵگەدا کار دەکات نەک لە سیستەمەکی ئابوری.

لەچی بارو دەخەکدا عەبدولەتیف دەتوانی "بەرمالە" بفرۆشێت، ئەمە خەی مەسەلەیەکی زەر گرنگە لە ڕون کردنەوەی بزوتنەوەی ئیسلامی و کارنامەی ئەوان بەتایبەت لەسەر سەرخانی کۆمەڵگە(بە قەولی موئەید سوپرستەرکچەر) کە موئەید لەسەرەدا زەر باش گیری کردوە.

نیولیبرالیزم لە عەراقدا ناونیشانەکە بە خۆباتکردنی لەگەڵ ئاشە هەوایە مەزنەکاندا، وەک دەنگیشوت، دوژمن بسازی و بچیتە جەنگیەوە، کەمەلگە لەدوژمنی واقعی خەی و ڕوو بەرەوی بوونەوەی دوربخەیتەوە بە ئەنقەست بەت یا لە تەنەگەیشتنەوە.

موئەید لە تیروانینەکەیدا ناچیتە سەر ئیسلامی سیاسی و ناسیونالیزم. ناچیتە سەر تەکیەی شەخایەتی شەخەکانی کەسنەزان ، ناچیتە سەر داعش و جمهوری ئیسلامی و حەشدی شەعبی. ئەم بزوتنەویەیەی کە دەیەوە کۆمەڵگە کاول بکات بەرە هەزاران ساڵ بەرەو دواوە بگەڕێننەوە. لەمەش زیاتر ناچتە سەر ئەڵتەرناتیڤەک کە لەعەراقدا حاکمە بریتە لە دەسەڵاتی مەزایکی دەسەڵاتی دین- نەتەوە – مەزهەب – عەشیرەت و داسەپاندنی پەناسەی دینی- قەومی عەشیرەتی، یان دەسەڵاتداری پشک پشکێنە. بەڵام خەڵکی عەاق زەر ڕەشن بەم دەسەڵاتە و ئەم ئەڵتەرناتیڤ و دەسەڵاتی چەپکە گوڵەکە(مام جەلال) و حکومەتی مەزایکی وتیان نا لەچەندان ڕاپەڕینی یەک لەدوای یەکدا بە تایبەتی لە شەڕشی تشریندا چەندان حکومەتی عراقیان ڕوخاند و بارەگا ومەقەرەکانی حزبەکانی دەسەڵاتیان لە کوردستان سوتاند و پەچاییەوە. نیولیبرالیزم ناونیشانەکە بە ئەوەی ڕەخنە لە ئەلتەرناتیڤی ئەم سەردەمەی سەرمایەداری لە وڵاتەکانی وەک عیراق و ئیران وئەفغانستان و لبنان نەگریت. خەڵکی عەران وتیان" باسم

الـدین باگونـا الحـرامیە" واتە بە نـاوی دینەوە دزەکـان دزیـان لەکردین، جونکە سور دەزانن بەبەرچاویانەوە عەمامە بەسەر ملیارها دۆلاریان تاڵان کردووە نەک نیولیبرالیزم.

موئەیید دەڵێی ئیسلامیزم لە سەرخانی (سوپەرستەرکچەرەکەی) کەمەڵگە کار دەکات بەڵام وەڵامەکەی بە سکیولاریزم نادرێتەوە لە سەرخاندا وەڵام نادرێتەوە بەڵکو بە شۆڕشی کەمە نستی. دیارە ئەوەی نەشنە موئەیید ناتوانی پەیوەندی ئیسلامیزم و ژن ستیزی و نەبوونی ئازادیە مەدەنیە غەربیەکان ومافە جیهان شمولوکان و سکیولاریزم جیە بکاتەوە و پەنا دەباتە بەر نیولیبالیزم لەوەشدا گیر دەکات. ئەو لەوە حاڵی نابێت سەرمایەداری سەرتاپای جیهانی داگرتوە چیتر پیویستی بە سـکیولاریزم و تەمەدونـی غەربـی و رفـاه و دیموکراسـی غەربـی و هاوڵـاتیبونی یەکسـان نیە بە ئەوەی سـەرمایەداری جیە بخـات لە سەراسەری جیهاندا، ئەم ئامانجانە ئێستا کەوتوتە ئەستەی چینی کرێکـار. ئیسـتا سـەرمایەداری هەمـوو شـوێنێکی داگرتـوە. بەڵکـو ئەلتەرناتیڤی موزایکی و نسبیەتی فەرهەنگی و ماڵتی کەچەریزم ، پۆستمەدرینیزم ڕەواج پێ دەدات دەستی لە دەسکەوتەکانی لیبرالیزم هەڵگرتوە پیویستی پێی نیە بە ڕێ خۆشکردنی سەرمایەداری لەسەراسەری جیهاندا.

دیارە تیوری خەباتی چینایەتی کە مارکس تیوریەکەی دۆزیەوە، بە خەباتی چیناتەی چینی کرێکار دەسپێدەکات ئامانجی ئەم خەباتە لە یەکەم هەنگاو سەرخانی کۆمەڵگە دەکاتە ئامانج نەک پەیوەندیەکانی بەرهەم هێنـان و ڕووبەڕووبـوونەوەیە بە بـزوتنەوە کۆمەڵـایەتیە بورژوازیەکان و لەسەندنەوەی دەسەڵاتی سیاسیە لە هەنگاوی یەکمدا واتە لەسەرخانی کۆمەڵگەدا تێکۆشان دەست پێدا دەکات بەبێ گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی گۆڕین لە ژێرخاندا مەحاڵە و خەیاڵە. هەروەها موئەیید لەم خەباتە لەسەرخاندا زیاتر مەبەستیتی بڵێ سکیولاریزم وەڵام نیە بەڵام ئەو وەڵامەکەی گشت گیرە بەیە قسەکەی ئەو خەباتی بە دەسەڵاتی سیاسیش دەگرێتەوە کە ئەمەش دەکاتە هیچ نەکردن.

سکیولاریزم تەنها جیایی دین لە دەوڵەت ناگرێتەوە بەڵکو گەرانەوەی پێناسەی ئینسانی لە بەرمبەر پێناسەی دینی و قەومی و عەشیرەتی و هاوڵـاتی بـوون و یەکسانی ژن و پیـاو و ئـازادیە مەدەنیەکـانیش دەگـرێتەوە ، لە وڵـاتێکی وەک عێـراق وکوردسـتان ئەمڕۆ تەوەرەی خەباتی جەماوەری پێک دەهێنن، روخاندنی حکومەتی موزایکی کە لە نیـوان سەرۆک جمهـورێکی کـورد سـەرۆک وەزیرانـی شیعە و سـەرۆک پەرلەمانی سونە و کە خەڵک پێیی دەڵێین حکومەتی پشک پشکێنە سەرەکی ترین خواستی شۆڕشی تشرین و لاوانی تشرین بوو و هەیە هەروەها شیعاری " لا شیعیە لا سنیە نرید حکومە علمانیە" واتە نە سنە و نە

شیعە دەسەڵاتەکی سکیولارمان دەوێت سەرلەوحەی خەباتی سەراسەری شۆڕشی تشرین بوو و هەیە و لە بەهاری عەرەبیش شیعاری سەرەکی " نان، ئازادی، کەرامەتی ئینسانی" بوو، ئەگەر لەمە تێنەگەی دەبێ خەت لەسروی کۆمەڵگەوە ببینی لە خەیاڵاتی خۆتدا مەلە بکەیت.
خەباتی لەسەرخاند (سوپەر سترەکچەردا) تەوەرەی سەرەکی خەباتە وهەر لەوێشەوە دەچێتە پێشەوەو، عێراق و کوردستان تایبەتی خۆیان هەیە تەواو جیاوازە لەگەڵ بەریتانیاو ئەمەریکا و کەنەدا ….
سکیولاریزم و رفاه خواستی زۆربەی کۆمەڵگەیە نەفی کردنەوەی ئەم خەباتە بەمانای ئەوە دێت تۆ هیچ تێگەیشنێکت نیە بۆ بارو دۆخی تایبەت لە وڵاتەکی دیاریکراودا بەڵکو قسەی گشتی بۆ بنەماو کار نەکردن دەخەیتە دەستوری کارتەوە، بۆیە بەرزکردنەوەی شۆڕشی کۆمەنستی تەنها تایتەڵکە بۆ بێ ئیشی. ئێستا تێکۆشان بۆ دەوڵەتێکی سکیولاری نا قەومی نادینی بەشێکی جدی خەباتی چینایەتی پێکدەهێنێت و بەدەست هێنانی یەکسانی ژن و پیاو، بالادەستی پێناسەی ئینسانی نەک پێناسەی قەومی دینی و عەشیرەتی، هاوڵاتی بوونی یەکسان، بەدەست هێنای مافە جیهان شمولەکان ، بەدەستهێنانی رفاه " العیش الکریم" سەرلەوحەی خەباتی چینایەتین لە کوردستان ولەعێراق خەباتی واقعین لە دژی سەرمایەداری بۆ دامەزراندنی سۆشیالیزم.
ڕونکردنەوە: عەبدولەتیف شوێن بەرماڵێکی خستە بازارە لە مزگەوتی بەهەشت لە سلێمانی بە ٦٥٠ دۆلاری ئەمەریکی، لەم پەیوەندەدا موئەید ئەحمەد ووتاریکی لە فەیس بوک بڵاوکردەوە پەیوەستی کردوە بە نیولیبراڵیزمەوە.

سەمیر نوری

ئاڵوگۆڕ لە ڕێگەی پەرۆژە ئابوریەکانەوە.. عوسمانی حاجی مارف

لە ٢٢ی نیسانی ٢٠٢٤،وەزیری گواستنەوەی تورکیا و عێراق و قەتەر و ئیمارات، واژۆی یاداشتێکی چوارلایەنەیان کرد لە بەغدا، سەبارەت بە

پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدانی ستراتیژی، بە ئامادەبونی ئەردۆغان و سودانی.

پڕۆژەی ڕێڕەوی گەشەپێدان نوێنەرایەتی یەکێک لە پڕۆژە ستراتیژییەکانی گواستنەوەی نێوان ئاسیا و ئەوروپا دەکات، جێگاوڕێگای جیۆپۆلەتیکی عێراقیش ئەوە نیشان دەدات کە ئەم پرۆژەیە بۆ زیاتر تێکەڵکردنی عێراقە لەگەڵ پڕۆژە ستراتیژییە ناوچەییەکان.

ئەم پڕۆژەیە کە پشتگیری لە چین وەردەگرێت، دەچێتە ناو کێبڕکێی جیۆپۆلەتیکی نێودەوڵەتییەوە، بە ئاشکرا کێبڕکێی پڕۆژەی ڕێڕەوی ئابووری دەکات، کە لەلایەن بایدن سەرۆکی ئەمریکاوە پشتیوانی دەکرێت، بە بەستنەوەی هیندستان و کەنداو و ئەوروپا لەڕێگەی بەندەری حەیفای ئیسرائیلەوە.

پڕۆژەی “ڕێگای گەشەپێدان” ئامانجی بەستنەوەی کەنداو بە ئەوروپایە لەڕێگەی تۆڕێک لەڕێگەی وشکانی و هێڵی ئاسنین کە درێژییەکەی ١١٩٠ کیلۆمەتری لە خاکی عێراقدایە و لە فیش خاپور لە باکووری عێراق کۆتاییدێت، لەڕێگەی ڕێگاوبان و تۆڕی شەمەندەفەری تورکیاوە دەچێتە ئەوروپا. بەندەری ئەلفاو وەک خاڵی دەستپێکی پرۆژەکە هەڵبژێردرا بەهۆی قووڵییەکەیەوە کە ڕێگە بە کەشتییە گەورەکانی بارهەڵگر دەدات بەکاریبهێنن.

پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدان کە تورکیا بە کەنداوەوە دەبەستێتەوە، بەڕوونی ڕکابەری پرۆژەی ڕێڕەوی “هیندو- کەنداو-ئەوروپا” دەکات.

هاکان فیدان وەزیری دەرەوەی تورکیا وتی: “کۆریدۆرەکان… “ی ووزە و گواستنەوە، ناتوانرێت لە ناوچەکەدا کارا و بەردەوام بێت بەبێ بەشداریکردنی تورکیا.

واژۆکردنی ڕێکەوتنی “ڕێگای گەشەسەندن” هاوکاتە لەگەڵ پەرەپێدانی هاریکاری ئەمنی نێوان بەغدا و ئەنقەرە، دژ بە بوونی پەکەکە لە باکووری عێراق، هەروەها فشارەکانی ئەنقەرە بۆ هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندی نێوان ئەو حزب و لایەنە عێراقیانەن کە پەیوەندیان بە ئێرانەوە یە. گرنگی ئامانجی جیۆپۆلەتیکی ئەم پرۆژەیە لەئایندەدا لەلایەک دەبێتە دورخستنەوەی عێراق لە کایەی نفوزی ئێران، لەلایەکی ترەوە بەرزکردنەوی نفوزی تورکیا یە لە عێراقدا و دامەزراندنی پەیوەندییەکی پتەوترە لەگەڵ حکومەتی عێراقدا، بەتایبەتی سەرکەوتنی ئەم پرۆژەیە لەباری عەمەلی و ئابوریەوە تورکیا زیاتر بە ئەوروپاوە گرێ ئەدات، بۆیە تورکیا گرنگییەکی تایبەت بەم پرۆژەی گەشەکردنە نیشان دەدات، لەهەمانکاتدا پەیوەندی لەگەڵ بارزانی دەچێتە خانەی فەرامۆشییەوە.

پێش واژۆکردنی یاداشتنامەی لێکتێگەیشتنی چوارقۆڵی لەسەر ڕێڕەوی گەشەپێدان، ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی عێراق قەدەغەکردنی

پەکەکەی ڕاگەیاند، دوای کۆبوونەوەی سیاسی و ئەمنی چڕ لە نێوان لایەنی تورکیا و عێراقی، کە باس لە گەیشتن بەڕێکەوتنێکی تۆکمەی ئەمنی کراوە، کە ئاسایشی ئاو و هاوکاری دژی داعش لەخۆدەگرێت.
قەتەریش شەریکێکی ستراتیژی تورکیایە، دۆحە بەڵێنی بە بەغدا داوە کە ١٠ ملیار دۆلار وەبەرهێنان بکات لە دابینکردنی دارایی پڕۆژە و خزمەتگوزارییەکانی ژێرخانی عێراق، ئەمەش لەچوارچێوەی پلانەکانە بە بەرزکردنەوە و هەمەچەشنکردنی وەبەرهێنان و سەرچاوەکانی.
واپێدەچێت لە داهاتوودا پرۆژەکە ڕێگە بە دروستکردنی هێڵەکانی گواستنەوەی نەوت و گاز لە کەنداو و عێراقەوە بە ئەوروپا بدات، کە بەشداری دەکەن لە گواستنەوەی غازی قەتەر بە ئەوروپا، و لەگەڵ ستراتیژی یەکێتی ئەوروپادا یەکدەگرێتەوە بە وازهێنان لە غازی ڕووسیا.
ئەگەری ئەوە هەیە کە چەند ئاستەنگێک بەرەوڕووی “ڕێگای گەشەپێدان” بێتەوە، ئەویش وەک زاڵبوونی گەندەڵییەکی بەرفراوانە لەسیستمی حوکمرانی عێراقدا، کە کێشەیەکی گەورەیە لە جێبەجێکردنی پڕۆژەکەدا، هەروەها نائارامی سیاسی و ترس لە سەقامگیری دۆخی ئەمنی عێراق، لەلایەکی تریشەوە ئاڵۆزی پەیوەندی نێوان هەولێرو بەغدا، بەتایبەتی کە لە بارەی ئەم پرۆژەیەوە هیچ جۆرە باس و ڕێکەوتنێک لە گەڵ هەرێمدا نەکراوە.
هەروەها ئەگەری ئەوە هەیە کۆماری ئیسلامی ئێران لەڕێگەی ئەو هێزە میلیشیاییانەی لەعێراقدا پاشکۆی خۆیەتی، پەنا بۆ بەربەست خستنە بەردەم ئەو پرۆژەیە ببات.
کێشەیەکی تریش مەسەلەی تێچوونی کەمی گواستنەوەی دەریایی بە بەراورد بە گواستنەوەی زەمینی، بەو پێیەی ڕێگایەکی گەشەپێدانی فرە شێوازە، و پێویستی بە بارکردنی کۆنتەینەر هەیە لەسەر کەشتییەکان بە بەندەری فاو و دواتر بارکردنیان لەڕێگەی وشکانییەوە لەڕێگەی بارهەڵگر یان هێڵی ئاسن، ئەمەش پێویستی بە تێچوونی کارپێکردنی زۆر هەیە بە بەراورد بە کەشتیوانی لەڕێگەی کەناڵی سوێسەوە. هەرچەندە لەڕووی کاتەوە سوودێکی بەرزی کەبەکەی دابین دەکات، چونکە ماوەی گواستنەوەی کەشتیوانی نێوان ئاسیا و ئەوروپا کورت دەکاتەوە بە نزیکەی نیوەی کاتی ئەوەی کە ئێستا لەڕێگەی کەناڵی سوێسەوە دەکرێت.
ڕێڕەوی ئەم پرۆژانە کە بەدوای سی ساڵ زیاتر لە ناسەقامگیری و گێژاوی سیاسی لە عێراق و ناوچەکەدا قسەیان لەسەر دەکرێت و دەچێتە بەر پرۆسەی جێبەجێبوونەوە، نیشانەی هاتنەپێشەوەی دەورانێکی ترە، دەورانێک کە شکستی میلیتاریزمی ئەمریکا و پاشەکشەی لە ناوچەکە، هەروەها کۆتایی ئەو جەنگانەی باڵیان بەسەر ناوچەکەدا کێشاوە،

ل□لای□کی ت□ر□وە مانای رەوینەوەی کابوسی شەڕ و سیناریۆی کارەساتباری کوشت و کوشتاری قەومی و مەزهەبیە، کە پێداویستیەکی حەیاتیە بۆ سەرمایەو سەرمایەگوزاری، ملهوڕی میلیشیاکان بەرەو پەراوێز پاڵپێوەدەنێ. ئەمەش بوار بەڕوی شەفافبونەوەی ناکۆکی و گەشەی خەباتی چینایەتی و بزوتنەوەی ناڕەزایەتی جەماوەری لە عێراق و کوردستان ئاوەڵا دەکات.

دوای دەیان ساڵ جەنگ و وێرانکاری، ئیتر ناوچەکە لەڕوانگەی بەرژەوەندی قازانج و کەڵەکەی سەرمایەوە پێویستی بە دەورەیەک لە ئارامی و ئاسایش هەیە. بۆیە ڕەوەندی سەرەکی بارودۆخەکە ڕوی لەوەیە دەورەیەک لە سەقامگیری سیاسی و ئاسایش بۆ کەڵەکەی سەرمایە لە ناوچەکە فەراهەم بێت.

دوای زیاتر لە سێ دەیە سەرگەردانی و گێژاوی سیاسی، کوردستان و عێراق و ناوچەکە پێدەنێتە قۆناغێکی تازەوە و نیشانەکانی ئەو دەورە تازیەش رۆژانە خۆی بەیان دەکات، دەورەی پێشوو کە بە جەنگی ئەمریکا لە دژی عێراق لە ساڵی ١٩٩١ و لە درێژەی ئەو ڕەوەندەشدا ڕاپەرینی ئازار و پاشان هاتنەکایەی “ناوچەی ئارام” دەستیپێکرد، بە کۆتایی گەیشتووە. لەو قۆناغەدا کوردستان بە کردەوە لە عێراق دا بڕا بەبێ ئەوەی وەکو دەوڵەتێکی سەربەخۆ دانی پێدابنرێت. ئەم دۆخە ژێرخانی ئابوری و بنەماکانی ژیانی مەدەنی ل□ بەریەک هەڵوەشاندەوە، دەسەڵاتی حزبە بۆرژوازیە بنەماڵەیی و میلیشیایانی بەسەر کومەڵگەدا سەپاند و بووە مایەی پاشەوپاشگێڕانەوەی کومەڵگە لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیەوە.

ئاراستەکانی ئەم ئاڵوگۆڕە لەدۆخی سیاسی ئەم دەورەیە و دابینکردنی ئاسایش بۆ سەرمایەگوزاری، حەتمیە کە خەباتی کرێکاری و کۆمۆنستی دەخاتە بەردەم لێپرسین□وەیەک کە دەبێت بەئاگاو هوشیاربێت لە توانا و چۆنیەتی هەڵسوڕانی سیاسیدا، کە لەمیانەی هاوکێشە سیاسیەکاندا و گۆرینی هاوسەنگی هێزەکاندا، ئەرک و مەسائلی سیاسی تازەتر لە خەباتی سیاسی دێتە پێشەوە، ئەم دۆخە ئەرکێک دەخاتە بەردەم تەواوی هەڵسورانی سیاسیەوە کە پێویستە وەک ئەلتەرنەتیفێک بۆ دەسەڵاتی سیاسی لە مەیداندا حزوری سیاسی و میکانیزمەکانی خەباتی سیاسی لەم ئاڵوگۆڕانەدا بۆ شۆرشی کرێکاری دەست نیشان بکرێت.

دەبێت ڕۆژێکی نیشتمانی بۆ گۆڕە بەکۆمەڵەکان لە کوردستان دیاری بکرێت

ڕۆژی 16 ئایار، کە وەك ڕۆژی نیشتمانی گۆڕە بەکۆمەڵەکان لە عێراق دیاریکراوە، بە داخەوە هیچ ئاماژە و گوزارشتێك بۆ قوربانیانی تاوانەکانی جینۆسایدی گەلی کورد لە خۆ ناگرێت، لە کاتێکدا بەپێی هەموو ئامارەکان، لە کۆی 301 گۆڕی بە کۆمەڵی سەردەمی ڕژێمی بەعس، زۆرینەی قوربانیانی ئەو گۆڕە بە کۆمەڵانە، گۆڕی قوربانیانی جینۆسایدی گەلی کوردستان.

دیاریکردنی ڕۆژی 16 ئایار، لەسەر ڕاسپاردەی کۆنگرەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان بوو، کە لەلایەن ڕێکخراوی ناوەندی عێراقی نوێ لە 2006/9/18 لە شاری لەندەنی بەریتانیا سازکرابوو، کە ساڵێك دواتر ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق، بە فەرمی ئەم ڕۆژەی وەك ڕۆژی نیشتمانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دیاریکرد و ناساندنی.

بۆ بەرچاوڕوونی هەموو لایەك، ڕاسپاردەی کۆنگرەی گۆڕە بە کۆمەڵەکان بۆ دیاریکردنی 16 ئایار، لەسەر بنچینەی هەڵدانەوەی یەکەم گۆڕی بەکۆمەڵ لە ناوچەی مەحاویل لە پارێزگای بابل لە 16 ئایاری 2003 بوو، واتا یەك مانگ دوای رووخانی ڕژێمی بەعس. لە کاتێکدا چەندین گۆڕی بە کۆمەڵ، لە پێش ئەو مێژووە لە سنوری هەرێمی کوردستان لە ساڵانی نەوەدەکان و سەرەتای دوو هەزارەکان هەڵدراونەتەوە.

لەگەڵ ئەوەی ڕۆژی 16 ئایار، هیچ گوزارشت و ئاماژییەك بۆ قوربانیانی گۆڕە بە کۆمەڵەکانی گەلی کوردستان لە خۆناگرێت، بەڵام ڕێزگرتن لەم ڕۆژە بەرپرسیارێتییەکی مرۆییە، ئەمەش لە سونگەی بەرپرسیارێتی ئاکاری و مرۆڤایەتیانە بۆ ڕێزگرتن لە قوربانیانی گۆڕە بەکۆمەڵەکان، جا لە هەر پێکهاتە و نەتەوەیەك بێت… بەڵام وەك ئەرکێکی بەرپرسیارێتیمان بەرانبەر بە قوربانیانی گۆڕە بە کۆمەڵەکانی جینۆسایدکراوانی گەلی کوردستان و کەسوکاریان، ئێمە لە نووسەران و چالاکوانان و ڕێکخراوەکانی بواری جینۆساید، دیاریکردنی ڕۆژێك لە هەرێمی کوردستان وەك ڕۆژی نیشتمانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان، بە زەرورەتێکی حەتمی دەبینین، ئەمەش لە پێناو بە

نیشتمانیکردنی ئەم پرسە.

بۆیە ئەمە بانگەوازە لە ڕێکخراوەکان و توێژەران و نوسەران و چالاکوانانی ئەم بوارە دەکەین، کە بە هەموو لایەك هەوڵەکانمان چڕبکەینەوە، تا لە کۆنگرەیەکی تایبەت و بە ڕەزامەندی هەموو لایەك لەسەر بنچینەی بەڵگەی سەلمێنەر، ڕۆژێك لە هەرێمی کوردستان وەك ڕۆژی نیشتمانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دیار بکرێت.

-1 ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید.
-2 ڕێکخراوی مانەوە بۆ پرسی شەهیدان و ئەنفالکراوان
-3 گۆڤاری تەپزاوە ـــ گۆڤارێکی تایبەتە بە پرسی ئەنفال و جینۆسایدی گەلی کورد
-4 ناوەندی داکۆکی پشدەر بۆ قوربانیان و جینۆسایدکراوان
-5 ڕێکخراوی چیرۆکەکانی ئەنفال
-6 ڕێکخراوی بەرگری لە قوربانیانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان
7 – هەڵمەتی ژیان نا بۆ ئیعدام لە کوردستان
-8 تۆڕی ڕێکخراوە کوردستانییەکان بۆ دادگای تاوانی نێودەوڵەتی – KONCICC
-9 ڕۆژنامەی نوگرەسەلمان

10ـ گۆڤاری گوڵچن
-11 ڕێکخراوی قەدەغەکردنی چەکی کۆکوژ لە کوردستان
-12 تۆڕی ئایکان کوردستان
-13 ڕێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان
-14 محەمەد زرنگ ـــ زیندانی سیاسی و چالاکوانی بواری جینۆساید
-15 سالار مەحمود ـــ ئەندامی ئەنجومەنی باڵای یەکێتی نووسەرانی جینۆسایدی کوردستان
-16 مەلا شاخی ـــ نووسەری بواری جینۆساید
-17 قاسم کازم ـــ چالاکوان و کەسوکاری ئەنفال
-18 جەبار ئەحمەد ـــ توێژەری بواری جینۆساید
-19 ئەیاد کاکەیی ـــ پاریزەر لە دۆسیەی ئەنفال و دۆسیەی بارزانییەکان
-20 هەدار زوبێر بارزانی ـــ پارێزەری کەیسی ئەنفال و جینۆسایدی بارزانییەکان
-21 شاخەوان قادر شۆڕش ـــ لێکۆڵەر لە بواری جینۆساید
-22 زەمان عەبدە ـــ سەرۆکی ڕێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان
-23 هابیل احمد کریم ـــ بەڕێوەبەری مۆنۆمێنتی ئەنفال لە چەمچەماڵ
-24 هەڵمەت هۆشیار ـــ ڕۆژنامەوان

25- سەرهەنگ محەمەد ــ چالاكوانی بواری جینۆسايد

26ــ □لەتیف فاتیح فەرەج ــ لێكۆڵەر لە بواری جینۆسايد

27ــ عادل مەلا سالح ــ بەریوەبەری راگەیاندن و پەیوەندییەكانی وەزارەتی شەهیدان و چالاكوانی بواری جینۆسايد

28- وەزیرە جەلال سەعید ــ خۆشكی شەهیدی سەركردە

29- سەوسەن محەمەد میرخان ــ كچە ئەنفال، سەرۆكی لێژنەی كاروباری شەهیدان و جینۆسايد و زیندانیانی سیاسی لە پەرلەمانی كوردستان لە خولی پێنجەم

30- – كۆچەر رەشاد موراد ــ كوڕی شەهید و چالاكوانی بواری جینۆسايد

31- عەدالەت عومەر ــ لێكۆڵەر لە بواری جینۆسايد

32- ڕۆژان شەهید حەمەڕەش ــ ئەندامی خولی پێنجەمی پەرلەمانی كوردستان

33- د. فاتیح سەنگاوی ــ لێكۆلەر لە بواری جینۆسايد

34- سەڵاح كەركووكی ــ رێكخەری كاروباری ناساندنی جینۆسايد ــ سوید

35- حازم محمد بلەیی ــ نوسەر و چالاكوانی بواری جینۆسايد

36- فوئاد عوسمان ــ نووسەر لە بواری جینۆسايد

37- گەردە مامە حەمە ــ چالاكوان و خوشكی شەهید و ئەنفال

38- جەوهەر كانی هەنجیری ــ فۆتۆگرافەری بواری ئەنفال و كەسوكاری ئەنفال

39- نازدار ئەسعەد محمود ــ چالاكوان و كەسوكاری جینۆسايدی بارزانیەكان

40- دكتۆر ئیبراهیم مەلا زادە ــ لێكۆلەر لە بواری جینۆسايد

41- حیكمت فائق ــ چالاكوان لە بواری جینۆسايد و خاوەنی 11 شەهیدی خێزانەكەم بە چەكی كیمیاوی

42- دلێر كەریم ــ نووسەر لە بواری جینۆسايد

43- د. عبدالرحمن كەریم دەرویش ــ پسپۆر لە بواری جینۆسايدناسی

44- هێمن حەسیب ــ نووسەر و چالاكوانی بواری جینۆسايد

45- هاوڕێ پێشڕەو ــ پێشمەرگەی دێرین و كەسوكاری ئەنفال

46- عادل مەجید ــ تاقانەی ئەنفال

47- عەلی مەحمود محەمەد ــ چالاكوانی بواری جینۆسايد

کۆنفرانسی میرزا ئەحمەد داواشی و پەیڤێک.. هۆمەر نۆریاوی

بەڕێوەچوونی هەر چەشنە کۆبوونەوە، کۆنفرانس و فێستیڤاڵێک، یەک لە
پێوەرەکان بۆ کۆمەڵگەیەکی سەردەمیانە دێتە ئەژمار و گەرەک بەهەند

وەربگیردرێت. ڕووداو و بوێری لەم چەشنە،هەوایەکی تازە بە نەو کەمەی دەگوێزێتەوە و دەرفەتەکیش دەخاتە بەردەم کۆمەڵەی ڕۆشنبیری تا بە ئامادەییەکی باشترەوە بە داهاتوو، پلان و بەرنامە دابڕێژێت. ڕاستە ئەمەی کورد لەم بوارەدا هەشتاکە خاوەن ئەزموونێکی دوور و درێژ نین و بگرە لە سەرەتادایین، لە هەنگاوی شیاویشمان ناوە.
بە ساڵانێک دەچێت لە شار و دەڤەرە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا یان لە ڕێی دەزگە و دامەزراوە فەرمییەکان یانژی ناوەندە سەربەخۆکانەوە چەندان کۆنفرانس و فێستیڤاڵ بەڕێوە دەچێت. هەر کامە لەم ڕووداوانەیش بە گوێرەی کەشوباکە،هەڵگری کۆمەڵێک تایبەتمەندییەکن. بەڵام ئەوەی لەم نێوانەدا گرینگە ڕووی لە دەستەی بەڕێوەبەرە کە تا چەندە لە ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانی ئەم پرسە هەستیارەدا شارەزا و پسپۆڕن و بە پلانەوە بەرەو پیری ڕووداوەکە دەڕوات. تا چەندە لە بانگهێشتی میوان و خۆڵکانی ڕووناکبیر و پسپۆڕی ئازاد و سەربەخۆدا بەیاربەدەست بە خۆیەتی و کرۆکی ڕووداوەکەی بەلاوە گرینگە.
دەڤەری هەورامان بە هەموو پار و بەشەکانییەوە لە چاو ناوچەکانی دیکەی کوردستان (لە بەر گەلێک هۆ و هۆکار)لەم سەنگەوە هەژارترە و ئەو دەرفەتەی پێنەدراوە وەک پێویست خۆی لەم بوارەدا تاقی بکاتەوە.
ئەوە لە حاڵێکدایە کە هەورامان،ئەو ناوچە زەنگین و دەوڵەمەندەی کوردستان دەتوانێ ئەژمار کە خاوەنی مێژوو و چاند و کولتوورێکی دێرین و ڕەنگاڵەییە و هەر لە کۆنەوە تا هەنووکە بە هەزاران سیما و کەسایەتی درەوشاوەی لە گەلێک بواردا تێدا هەڵکەوتووە کە بەشێکیان کەمتر ئاوڕیان لێ دراوەتەوە.
"میرزا ئەحمەد داواشی"(1905-1980)،یەک لەو کەسایەتییە دیارانەی ئەم ناوەی نیشتمان دەتوانێ ئەژمار کە بەداخەوە لە خودی ناوچەکەی خۆیشیدا غەریب دەنوێنێت و کەمتری لەسەر نووسراوە. بۆ چەند ساڵێک دەچێت کە "تووێژینگەی کوردستاناسیی زانستگەی سنە" باسکی هیممەتی لە هەڵمالیوە و تا ئێستا چەند کۆنفرانسێکی لەم پێوەندییەدا بەڕێوە بردووە. بەڕێوەبردنی کۆنفرانسەکیش بۆ شاعیر و سیمایەکی ناوچەی هەورامان جێی پێزانین و دەستخۆشیی فرەوانە. وەک خودی بەڕێوەبەرانی کۆنفرانسەکە ئیشارەتیان پێداوە،نزیکەی شەش مانگێک بەو پرسەوە سەرقاڵ بوونە و هەموو هەوڵێکیشیان خستووەتە گەڕ تا کۆنفرانسەکە بەسەرکەوتوویی بەڕێوە بچێت. سەرەنجام ڕۆژی 19ی گوڵانی 2724 (8ی مای 2024)کۆنفرانسەکە لە زانستگەی سنە و لە چەند پەنەڵێک(لە دوو هۆڵی مەولەوی و فیردەوسی)دا بەڕێوە چوو.
بە پێویستی دەزانم لەسەر ئەم کۆنفرانسە ئاماژە بە چەند خاڵێک

بدەم.
یەکەم خاڵ، ئەوەی لە ناوەندەکی زانستی دەوڵەتەوە و چاوەڕوان دەکرێت، بایەخدانان بە نەزم و تەکووزی و پلان و بەرنامەیە کە ئەم خاڵە لە کۆنفرانسەکەدا ئەوەند بەردیدە نەدەکەوت و شپرزییەکی فرەی پێوە دەبینرا.
دووەم،کەسایەتییەکی فارسزمانم لە نێو کۆنفرانسەکەدا بەرچاو نەکەوت کە وتار یان بابەتێک لەسەر میرزا ئەحمەد داواشی پێشکەش بکات کەچی پێشکەشکار بەردەوام خۆی بە باڵای زمانی فارسیدا هەڵدەواسی. هەروەها زمانی ئاخاوتن و قسەکردنی چەند وتاربێژێکی کۆنفرانسەکەیش لە ئاست پێگەی ناوەندەکی زانستیدا نەبوو و زێتر شیاوی کۆڕ و دانیشتنی نێو فەرمانگە فەرمییەکان بوو!
سێیەم، نەبوونی بەرنامەیەکی چڕ و پڕ و دانانی کاتێکی دیاریکراو بۆ وتاربێژان بوو کە هەر ئەم پرسە هەرا و زەنایەکی لە نێو هۆڵەکەدا نابووەوە.
چوارەم،خۆهەڵواسینی بەڕێوەبەران بە"فەرهەنگی ئێرانی"!دا بوو کە بووبووە بنێشتەخۆشەی تەنانەت چەند وتاربێژەکەش و بەردەوام پاتە دەکرایەوە کە گوایە پێویستە میرزا ئەحمەد و کەسایەتییەکانمان بە هەموو ئێران بناسێندرێن کە ئەرچی وەک خودی خۆم بە چاوێکی ئەرێنی سەیری ئەم پرسە دەکەم بەڵام ئەمە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە نەک کۆمەڵگەی ئێرانی بگرە کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی ئێرانییش هەرگیز فەرهەنگ و چاندی کوردی لە لای نەبووەتە پەرۆشێکی نەک سەرەکی بگرە لاوەکییش و تەنانەت فرە جاریش بە هەڵەش دادەنرێت. بەڵگەیش لەم پەیوەندییەدا یەک و دووان نین. دیوەکی ئەم پرسە، ڕاست درێژکراوەی سیاسەتە دزەوەکەی ڕژێمی پاشایەتیی حەمە ڕەزا پاڵەوی(1919-1980) لە هەمبەر مێژوو و کولتووری کوردە کە ئەو سەردەمە لە ڕێی سیمایەکی ناسراوی وەک "ڕەشید یاسمی"(1896-1951)یەوە جێبەجێ دەکرا.
پێنجەم، بەڕێوەچوونی پەنێلەکان لە دوو هۆڵی جیاوازدا بوو کە ئەرچی دەرفەتی دەخستە بەردەم بەشداربووان بە گوێرەی حەز و ویستی خۆ بڕیار بدەن بە کامە پەنێل پشکدار بن،لێ لەبەر چەند هۆکارێک،ئەم پرسە بۆ خۆ بشێوییەکی لە کۆنفرانسەکەدا دروست کردبوو.
شەشەم، قەرەباڵغبوونی ناوەڕۆک و بەرنامەی کۆنفرانسەکە بوو کە هیچ پێویستی نەدەکرد ئەو هەموو وتار و بابەت و وتاربێژەی تێدا جێ بکرێتەوە هەر ئەمەیش بە لایەنێکی لاوازی کۆنفرانسێکی زانستی دادەنرێت.
حەوتەم،سەرەڕای ئەوەی بەڕێوەبەران ئاماژەیان بەو خاڵە دەدا کە گوایە نزیک بە شەش مانگێکە بەو ڕووداوەوە سەرقاڵن بەڵام لە باری

ڕاگەیاندن و میدیاییەوە کارێکی ئەوتۆی بۆ نەکرابوو؛تەنانەت لە نێو خودی شاری سنەدا بەزەحمەت دوو لافیتە و پارچەنووست بەردیدە دەکەوت کە بۆ کۆنفرانسەکە پەلکێشت بکات. بە واتایەکی دی،بەشێکی فرەی ڕۆژنامەنووس و میدیاکاران هەر ئاگاداری ڕووداوەکەیش نەبوون. ئەوە لە حاڵێکدایە لەسەر لافیتەی خودی کۆنفرانسەکە بە "کۆنفرانسی نەتەوەیی" ناودێر کراوە!

هەشتەم،ئەمە وتەی سەرزاری بەڕێوەبەرانی کۆنفرانسەکە بوو کە ئەمە دەمانەوێت نەک لە ئاستی کوردەواری بگرە لە هەموو ئێراندا میرزا ئەحمەد داواشی بناسێنین کەچی زۆربەی بەشداربووان ڕووی لە خودی بەڕێوەبەرانی زانستگە و بەشێکی گوێچنکراو و هەرە کەمی ڕووناکبیرانی ناوچەی هەورامان(ڕوانسەر،جوانڕۆ و پاوە) بوو. بە واتایەکی ڕاستتر،نووسەر و ڕۆشنبیرێکی دەڤەر و ناوچەکانی دی کوردستانت لە کۆنفرانسەکەدا بەردیدە نەدەکەوت کە ئەمە ڕاست بەپێچەوانەی بانگەوازەکەی ئەم بەڕێزانەیە. گەلێک پێویست بوو بازنەکە بەرفرەوانتر بکرێت و نووسەر و ڕووناکبیری فرەتر بۆ کۆنفرانسەکە بانگهێشت بکرێت(ئەگەر تەنانە وەک بەشداربوویش بێت.).

سەرەڕای ئەم خاڵانە بەڵام هەمیشە یەک لە بەشە باکێشەکانی فێستیڤاڵ و کۆنفرانسەکان ڕووی لە بەشی پەراوێزە کە هەلێکی شیاو بۆ بەشداربووان بۆ مەبەستی ئاشنابوون بە سیما و کەسایەتییە جۆربەجۆرەکان دەڕەخسێنێت. زۆر جار پرسە جیاوازەکانی بەرباس لە کاتی و دانیشتنەکانی پەراوێزی ئەم چەشنە جڤین و کۆبوونەوانە،گەرم و گوڕتر لە خودی کۆنگرەکان دەنوێنن و دەرفەتێک بۆ بەشداربووان دروست دەبێت تا پێکەوە بکەونە گفتوگۆ و باسوخواس و بیر و ڕاگۆڕینەوە. هەر ئەم پرسەیش دواتر کۆنفرانس و کۆبوونەوەی دیکەی بەدوادا دێت. گەرەک ئاماژە بەم خاڵەیش بدرێت کە ژمارەیەک نووسەر و توێژەری وەک حەمەڕەشید ئەمینی،سەیید ئیسماعیل حسێنی،محەممەد یەعقووبی،ئەکرەم وەلەدبەگی،سابیر عەزیزی،عوسمان نووری،عەداڵەت کەریمی و هتد لە پەنەلەکاندا پشکدار بوون و لەسەر لایەن و ڕەهەندە جیاوازەکانی ژیان و شیعر و کەسایەتیی ئەدەبیی میرزا ئەحمەد داواشی قسەیان کرد. هەروەها کۆنفرانسەکە چەندان وتاربەژیشی لە خۆ دەگرت کە لەو نێوانەدا دەکرێت ئیشارەت بدەینە کەسانی وەک محەممەدعەلی سوڵتانی،سەیید موعتەسەم سەییدزادەی هاشمی،یادگار کەریمی،حەسەن محەممەدی(کۆیی شاعیر)،مەسعوود بینەندە و هتد.

کۆنفرانسەکە بە هەموو خاڵە ئەرێنی و لاوازەکانییەوە کۆتایی هات؛ئومێدە بۆ لەمەوبەدوا کۆنگرەی بەپێزتری بەدوادا بێت.

جێی ئاماژەپێدانە ناوەندی توێژینەوەی کوردستاناسی ساڵی 1379ی هەتاوی(2000)لەسەر ڕەزامەندیی بەشی توێژینەوەی وەزارەتی زانست،

توێژینەوە و تەکنۆلۆژیای ئێران، گرووپی توێژینەوەیی زمانناسیی و تۆڕەی کوردی دامەزرا و چالاکیی فەرمیی خۆی دەست پێ کرد. دواتر دوو لقی توێژینەوەیی "لێکۆڵینەوە لەسەر مێژوو و فەرهەنگی کوردستان" و لێکۆڵینەوەی ستراتژیک و پەرەپێدانی کوردستان" هاتنە ئاراوە و ڕێبەندانی ساڵی 1394ی هەتاوی(2016)،مۆڵەت بۆ توێژینگەی کوردستاناسی دەرچوو.

پێویستە ئاماژە بەم خاڵەیش بدرێت وەک لە دیوانەکەی شاعیردا هاتووە، میرزا ئەحمەد داواشی،کوڕی محەممەد، ساڵی 1323ی کۆچی(1905)لە شاری "ڕەوانسەر"ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەدایک دەبێت. (دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی،ل14)

میرزا ئەحمەد دواتر بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاریی خۆی لە چەند بوارێکدا ڕوو لە چەند گوندێکی ئەم ناوە دەکات و وەک لە خودی دیوانە چاپکراوەکەیشیدا ئیشارەتی پێدراوە، تا دوا ساڵی ژیان لە گوندی"کانی خێران"دا دەمێنێتەوە. میرزا ئەحمەد،پەیوەندییەکی نزیکی دەگەڵ ژمارەیەک شاعیر و نووسەری ناسراوی وەکوو سەیید تایەر هاشمی(1915-1991)،شێخ محەممەد سەعید نەقشبەندی(1930)،محەممەدعەلی سوڵتانی(1957) و هتد بووە. یەک لە خەسڵەت و تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی شیعری میرزا ئەحمەد داواشی ڕووی لە نزیککردنەوەی زار و بنزارەکانی زمانی کوردییە کە ئەم پرسە بۆ ژمارەیەک بە ناو نووسەر و توێژەری ئێستا لە دەڤەری هەوراماندا کە سەد مخابن لەبەر ناشارەزایەتی یان هەر هۆکارێکی تەماویی دی، دەیانەوێت کەلەن بخەنە نێو زمانی کوردییەوە، زۆر جێی تێڕامان و سەرنجڕاکێشە. شیعری ئەم شاعیرە، باشترین بەڵگە بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستییە دەتێ ئەژمار کە زمانی کوردی،دارێکی پڕ لقوپۆیە کە هەر کامە لە زار و بنزارەکانی دەبنە مایەی دەوڵەمەندیی خودی شادارەکە.

سەرەنجام ئەم مرۆ نیشتمانپەروەرە ساڵی 1980 کۆچی دوایی دەکات و لەسەر وەسییەتی خۆی،لە ئارامگەی "سەرەوەیس"و لە تەنیشت مەزاری "وەیسی قەرەنی"دا دەنێژرێت.

بە وتن دەشێت کە" سەرەوەیس"دەکەوێتە بەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەسەر بەرزاییەکەوە لە نێوان جادەکەی ڕەوانسەر-کرماشاندایە و نزیکەی 7 کیلۆمەترێک لە جادەی سەرەکییەوە دوورە. وەک دەگوترێت مەزاری "وەیسی قەرەنی"لەوێیە. ساڵانەیش بە هەزاران کەس بۆ هاتنەدی مرازیان،ڕوو لەوێندەرە دەکەن.

هیجران

تا کەی لە هیجران دووریت بناڵەم؟
تا کەی بۆ مەیلی،هاوار وە ماڵەم؟
تا کەی چون"فەرهاد"ئاهر بشێ لەم؟

بێدینێ چون تۆ، باوەڕ نەکا پێم
هەر من چون فەرهاد ئاوارەی چینم
شەهید شەیدای، شێوەی شیرینم
هەر من پەرێ تۆ، هوون دڵ وەردم
هەر من پەرێ تۆ، گرانەن دەردم
نە نە وە ڕاسی، ڕاز ن□ با تەکەم
بوویەرە چێشەن، تەقسیرا تەکەم
هەر من چون مەجنوون، وەیلان هەردم
زەلیل و زار و زەبوون و زەردم
تۆ بیت وە"تەرسا"ی لاو شێوە شیرین
من بیم وە"سەنعان"، دەیری بیم لە دین
من هەر لە سەفا، تۆ لە جەفا بیت
گونای من چێشەن، وێت بێوەفا بیت
(دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی، ل219)

ژێدەر:

دیوانی میرزا ئەحمەد داواشی، کۆکردنەوەی حسێن محەممەدی و پێداچوونەوەی حەبیبوڵڵا کەریمی، تاران، پەخشکاری ئیحسان، چاپی یەکەم، 1389ی هەتاوی

ژینگە دۆستی نیشتمانپەروەرانە.. د. شەماڵ ئیسماعیل پوور

بەرایی

هەرچەند ئێستا دۆخی ژینگە لە جیهاندا لە خراپترین ئاستی خۆی دایە و گەورەترین هەڕەشەی لەسەرە، بەڵام هەموو تاکێکی ئاسایی کۆمەڵگا و بەرپرسان و هەموو خاوەن حوکمان و د□س□□□اتداران بەوە هەڵدەسەنگێندرێن کە تا چەندە ژینگەدۆست و ژینگەپارێزن.
لەگەڵ هەر سەقەتکردنێکی ژینگ□یدا، ژینگەدۆستییەکی تایبەت دێتە ئاراوە. مرۆڤی ئێستا لە ڕابردووی خۆی لەمەڕ ژینگە دۆستی و ژینگەپارێزی شەرمەزارە و کولتووری جیهانی سەدان چیرۆکی دڵتەزێنی

ژینگەتێکدەری بە ت□و□□و□یە و دەیان فیلم و نووسراوەی تایبەت به قڵت و بڕی گیاندار و ئاژەڵی تایبەت لە جیهاندا ماوەتەوە کە مرۆڤی ئێستا بە شەرمەوە لێی دەڕوانێ.
بۆ شفرەی فیل و پێستی کڕۆکۆدیل و ڕێوی و پڵینک و بەور و دەیان ئاژەڵی دیکە سەدان جەنایەت کراوە کە مرۆڤی ئەوکات بە شانازییەوە لێی ڕوانیوە و تەنانەت وێنەی خۆبەزلزانانەی لەسەر گرتووە و بە دیواری دیوەخانەوە هەڵیواسیوە. زۆر بێڕەحمانە گیاندارانیان قڕ کردووە و کەسیش مێشێکی لێ میوان نەبووە.
لە کوردستان دەکەوتنە گیان دار و بێشە و بە هەزاران داریان دەبڕیەوە و دارستانەکانیان خاپوور دەکرد. بۆ گرتنی ماسی ژاریان لە چۆم و ڕووباران دەکرد و هەزاران ماسی گەورە و بچووکیان قڕدەکرد و لە هەمان کاتیشدا چی بۆق و ڕەقە و گیانداری ئاوی□ قڕ دەبوون و دەکەوتنە قەراخ ئاو. ئاگریان لە دارستانەکان بەردەدا و بەداخەوە ئەم کردەوە دزێوە ئێستاش بەردەوامە و ژینگەی لێڕەواڕی تێکداوە و خەسارێکی قورسی ئاوقەی ژینگە کردووە و خەساری گیانی و مرۆییشی لێکەوتۆتەوە و چەندین کەسی دڵسۆز و نیشتمانپەروەر لەکاتی ئاگرکوژانەوەدا گیانیان بەخت کردووە و شەهید بوون. وەرزێڕی لێنەزان و دڵڕەق ئاگریان لە پەرێزەکانیان بەردەدا و دەبوونە هۆی سووتاندنی هەموو چەشنە مار و مێروو و ئاژ□□کی نێو پەرێزەکان.
بازرگانان و دزانی ئاسەوارە مێژووییەکان سنگی سەدان چیای ئەم نیشتمانەیان بۆ بەرد و ئاسەواری مێژوویی شەقار کرد و دیمەنی جوان و شوێنی ژیانی ئاژەڵانیان شێواند و هیچ قازانجێکیش بە خەڵک و ژینگەکەی نەگەیشت. دەردی سەرباری دەردان ئەوە بوو هیچ ناوەندێکی دەوڵەتی، پێشی بەو کاولکاریانە نەگرت و لە ئاست ئەو وێرانکارییان□ نابەرپرسانەدا خۆی بە بەرپرس نەزانی. ئێستاش بۆ ڕاوەستان لە بەرانبەرهەر کارەساتێکی ژینگەتێکدەرانەدا تەنیا دڵسۆزان و نیشتمانپەروەران خۆیان بە بەرپرس دەزانن و بەدەستی بەتاڵ دەچنە شەڕی ئاگر و لافاو و دوژمنانی ژینگە و بەداخەوە لەم ساڵانەی دواییدا چەندین کەس لەم ڕێیەدا گیانیان بەخت کرد. موخابن دەوڵەتانی ناوچەکەش هیچ پڕۆگرام و بەرنامەیەکیان بۆ ژینوار و ژینگەپارێزی نییە و بە هیچ جۆرێک یارمەتی ئەوان نادەن و تانانەت تەگەرەشیان دەخەنە بەرپێ و زۆرجار تووشی گرتن و بەند و بێبەشی لە مافە کۆمەڵایەتییەکانیشیان دەکەن.

ئێستا و ژینگەپارێزی:

لە جیهانی مودێڕندا ژینگەپارێزی ئاکارێکی بەهاداری مرۆڤە و شارۆمەندی لێزان و لەخۆڕابین شانازی بەم تایبەتمەندییەوە دەکات.

مود□نیتە دەخوازێ کە مر□ق ب□ پێی پڕنسیپەکانی ژیان لە ژینگە بڕوانێ و بایەخی هەر شتێکی سروشتی بناسێ و ڕێزی لێبگرێ. بەم پێیە لە هەر کۆمەڵگایەک مودێڕنیتە جێگیر بووبێ ، ژینگەپارێزی سەری هەڵداوە و مر□ق ب□□□زەوە ڕوانیویەتی بۆ سروشت. بەڵام لە کۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا ژینگەدۆستی نەبۆتە دیاردە و تاکی کۆمەڵگا ئەم تایبەتمەندییە بە خۆی ڕەوا نابینێ.

ئێستا ژینگەپارێزی تایبەتمەندییەکی ڕۆشنبیرانەیە و تاکی ڕۆشنبیر خۆی بە دۆستی ژینگە دەزانێ و پاراستنی ژینگە دەخاتە ڕیزی کارە هەرە جیاواز و جوانەکانییەوە. تاکی کۆمەڵگا ئێستا بەو قەناعەتە گەیشتووە کە هەموو سروشت هی ئەوە و بە بێ سەرنجدان بە ناوچەگەرایی خۆی بە خاوەنی هەموو سروشت و ژینگە دەزانێ. هەنووکە کۆمەڵگا لە ئاکاری ژینگەپارێزی مرۆڤسەنتەرەوە ڕووی لە ئاکاری ژینگەدوستانەی گیاندار و سروشت سەنتەر و بێگیانخوازی کردووە و سروشتخوازی (نە بە مانا فەلسەفییەکەی) دروشم و توخمی سەرەکی پڕۆگرامی ژیانی مرۆڤی سەردەمە . ئێستا هەموان ت□□د□گەن هەر گیاندارێک لە سروشتدا بەها و پێگەی خۆی هەیە و کەمبوونەوە و لاچوونی خەساری تایبەت به خۆێ هەیە و هەنگاوێک لەوەش سەرتر چوون و لایان وایە هەموو شتێکی سروشتی خاوەن زەروورەتی خۆیەتی و دەبێ بەهاێ تایبەتی پێبدرێ.

کورد و ژینگە:

ژینگە و ژینواری کورد بە جۆرێک لەگەڵ ژیانیدا تێکەڵ بووە کە کورد بە درێژایی مێژوو، ژینگەکەی خۆشویستووە و ژیانی لە ژینگە جیا نەکردۆتەوە. کورد هەرگیز مرۆڤسەنتەرانە لەگەڵ ژینگە مامەڵەی نەکردووە و خۆی لە ژینگە بەجیا نەزانیوە. چاوە کانییەکی وەکوو ڕۆحی خۆی پاراستووە و دار و بەردی ئەم و□□اتەی بە قەد خۆی خۆشویستووە. باوەڕی پتەوی بەم خاڵە گرینگە بووە کە بە بێ ژێنگە بێ نیشتمانە و بۆ نیشتمانیش سەر و ماڵ و گیان و خوێن و ژیانی فیدا کردووە. ئەمە بەم واتایە نییە کە هەموو خاڵەکانی ژینگەپارێزی ڕەچاو کردووە و هیچ ئاکارێکی دژ بە سروشت و سروشتدۆستی نەبووە. بەڵام لەچاو نەتەوەکانیتر زۆتر ئەوینداری سروشت و ژینگە بووە و باشری پاراستووە . وەک دەڵێن هەمیشە لای وابووە کە جیا لە چیاکان و داوێنی سروشتی شاخاوی خۆی دۆستێکی نەبووە.

بەداخەوە زۆر جار بە هۆی پیلانی تایبەت و پەروەردەی کەسانی نەفسنزم و خۆبەکەمزان ، کەسانێک دژ بە ژینگە وێستاونەتەوە و لە ڕاوی کەو و ڕێوی و کەروێشک و باڵندە و هتددا زێد□□□یان کردووە و

ەکەیان بە پەلەوەری جوان و ئازاد و ناوازە دروست کردووە و ژیان و ئازادیان لێ ئەستاندوون. بە درێژایی مێژووی ئەم گەلە تەنیا دوو چین دژ بەم ژینگەیە وەستاونەتەوە:

یەکەم؛ ئەوانەی وا کەمتر زانا بوون و ژیانیان بە نەزانی هەوەن کردووە و هەلسوکەوتیان نابەرپرسانە و نەزانانە بووە. ئەمانە بە پێی ڕادەی بیری تەسکی خۆیان ، سروشت و ژینگەیان ناسیوە و بەداخەوە بێڕحمانە لەگەڵی جوڵاونەتەوە . نەزانی و خورافەپەرستی کارێکی کردووە ئەو کەسانە لەخۆڕا ببنە دوژمنی مار و ددانژومەڕە و سەرمازەڵکە و کوندەبوو و ….

دووهەم؛ ئەو کەسانەی وا خاین بە گەل و نیشتمانن و بە تێکدانی ژینگە و سروشتی وڵاتەکەیان هەر کارێکیان بە ڕەوا زانیوە . ئەمانە کەمەڵێک خەڵکی چاوشۆڕ و نیشتمان فرۆش و دژ بە ئاو و خاکی خۆیانن و بە تێکدانی جوانی و ئارامی و سەروەری نیشتمان و گەلەکەیان لە هیچ کاولکاری و ناحەزئاکارییەک ناپرینگێنەوە. ئەم تاقمە بەڕادەیەک خۆبەکەمزان و دڕاون کە حازربوون چی خراپەیە دەرحەق بە خاک و ئاو و نیشتمان و سروشتی خۆیانی بکەن.

ئێمە و ژینگە:

بە پاراستنی ژینگە کەمەڵێک شێواز و پێگرامی تایبەت هەیە کە بەشێکیان جیهانین و هەندێکیان کولتووری و پەروەردەیی و ناوچەیین. ئەو شێواز و پێگرامانەی وا جیهانین و هەموو خەڵکانی جیهان تا ڕادەیەک لەسەری کۆکن بریتین لە:

یەکەم؛ ڕێکەوتننامەی ژینگەیی خۆبەخشانەی وڵاتانی پیشەسازی و پێشکەوتوو ، کە بە حەزی خۆیان و بە پێی پێشکەوتنە گشتییەکانیان لەم بوارەشدا شێوازی ژینگەپارێزی خۆیانیان بووە و خۆیان بە بەرپرس زانیوە و پێگرامی تایبەتیان داڕشتووە.

دووهەم؛ شێوازی ئێکۆسیستم (زیندەوەرانی ناوچەیەک و پەیوەندی نێوانیان) کە لەم شێوازەدا سەرنج دەدرێتە سەر پەیوەندی نێوان هەموو زیندەوەرانی ژینگە.

سێهەم؛ قەولوبەنامەگەلی نێودەوڵەتی، کە لە ناوەندە تایبەتەکانی نێودەوڵەتی و جیهانیدا کاریان بە دەکرێ و بە شێوەیەکی فەرمی بە هەموو نەتەوەکانی جیهان دەبنە بەرنامەی کاری و هەموان دەبێ ڕەچاوی بکەن و وڵاتانی جیهان بە نوێنەرایەتی خەڵکی وڵاتی خۆیان دەبنە ئەندامی ئەو قەولوبەنامانە و بە ئەرکی سەرشانی خۆیانی دەزانن پەیبەندیان بن. ئەگەر ئاو و خاک ونیشتمان و ژینوارێک هیچکام لەو حاڵەتانەی سەرەوە شک نەبات و بەدەر لە هەموو ڕێکەوتننامەکانی ژینگەیی و شێوازەکانی ئێکۆسیستم وقەولوبەنامەکان

مامەڵەی لەگەڵ بکرێ ، دەبێ چۆن بمێنێ و چۆن خۆی لەو دۆخە هەستیار و ئەستەمە ڕزگار بکات؟ بەم هەموو خەمساردی و بێ بەرنامەبوون و ئاڵۆزییەوە چۆن تاکی ژینگەدۆست پەروەردە بکرێ؟
خۆشەویستی سروشت لە نیشتمانپەروەرییەکی تۆکمە و لۆژیکییەوە سەرچاوە دەگرێ. تاکی نیشتمانپەروەرکاتێک ئەو ناوەی دەخرێتە سەر کە بە گیان و بە دڵ ، دار و بەرد و خاک و ئاو و ئاژەڵ و مار و مێروو و گوڵ و گوڵزار و تەنانەت دڕکستان و زەلکاو و زەنگ و هتد نیشتمانەکەی خۆش بووێ. ئەگینا نیشتمان خۆشەویستی چ واتایەکی دەبێت؟ ئەم خۆشەویستییە لە ڕێی پەروەردەوە لە ڕۆح و دەروونی تاکدا چەکەرە دەکات و سەوز دەبێ. قوتابخانەکان دەبێ هەوێنی سروشت خۆشەویستی بخەنە دەروونی قوتابییەوە و شێوەی پاراستنی سروشت و ژینگە بە هەموان فێر بکەن و لەو ڕێگەوە کۆمەڵگایەکی سروشتخواز و پارێزەری نیشتمان دروست بکەن. سیستمی پەروەردە دەبێ پلان و گەڵاڵەی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە ببێ و بە جۆرێک لەبەر چاوی قوتابی شیرین بکا کە زیندوومانەوە و ساخبوون و ئارامی خۆی بە سروشتی هاوشێوەوە ببەستێتەوە. نووسەران و شاعیران و دەرهێنەرانی فیلم و بەگشتی هەموو ئەو کەسانەی بە جۆرێک دەتوانن لەسەر پەروەردە و دروست بوونی کەسایەتی تاکی کۆمەڵگا شوێندانەر بن، سروشتخۆشەویستی و ژینگەپارێزی بکەنە هەوێنی کارەکانیان.

ئاکام:

ژینگە پارێزیش یەکێک لە لێهاتووییەکانی مرۆڤە و دەبێ فێری ببێت و لەسەری ڕابێت. واتە لێهاتووییەکی شیاوی عاملاندنە و مرۆڤ دەبێ فێربکرێت. ئەم ئەرکە لەڕاستیدا لە ئەستۆی سیستمی پەروەردەیە و دەبێ ئەو پێکهاتە مەزنە لێی بەرپرسە بێت. بەڵام لە کۆمەڵگای ئێمەدا بەداخەوە پەروەردە گوێی خۆی لێ خەواندووە و بەلایدا ناچێ. لەوەها حاڵەتێکدا ئەرکەکە دەکەوێتە سەر شانی بنەماڵە و نووسەران و ڕۆشنبیران وئین.جی.ئۆکان و هەموو ئەو دامەزراوە خەڵکیانەی خۆبەخشانە بۆ ئەم کارە دامەزراون و چالاکی دەکەن. کەوابوو هەموومان لەم بواردە بەرپرسین و دەبێ هەرکەس بەڕادەی توانایی خۆی خزمەت بکا و بۆ پاراستنی ژینگەکەی هەوڵ بدات. دەبێ تاکی کۆمەڵگای ئێمە بەو حەقیقەتە بگات کە نیشتمانپەروەری تەنیا پاراستنی نیشتمان لە دەست داگیرکەر و نەتەوی نییە ، بەڵکوو خۆشەویستی و بەرپرسایەتیشە لە حاند ئاو و خاک و دار و بەرد و ئاژەڵ و مار و مێروو و گیا و گژی نیشتمان.ئێستا شارۆمەند پێش لە هەموو ئەرکەکانی‌تری ، پاراستن و خۆشەویستی نیشتمان و ژینگەکەی شائەرکە بێ.

د. شەماڵ ئیسماعیل پوور / سەقز

سەرچاوەکان:
ئا؛ فەلسەفەی ئاکاری ژینگەپارێزی، ئەنوار سیوەیلی ، هاوبەشی ڕێکخراوی زەریاب و ئاژانسی پایار ساڵی ٢٠٢٠
ب؛ بووکێ بەفرینە ، شەماڵ ئیسماعیل پوور، ناوەندی چاپی گوتار ، ساڵی1395
پ؛ ویکی پیدیا

گۆڤاری زمان و زار ژمارە ١٣

بۆ خوێندنەوەی ئەم ژمارەیە کە بە زمانی فارسییە کلیکی ئێرە بکەن..

Zman-W-Zar13Download

کورتە چیرۆک\ ئەدنەها نەپ.. نووسینی: ئامانج شەروانی

کاروان بۆ جاری سێیەمین گوتییە دژواری تا ئاگای لە هەگبەکەی خۆی بێت، با لەپی نەدزن. دژواریش وەکوو خووی پێوە گرتبوو، بەدڵساردییەکەوە سەیرێکی کرد و فڕێکی تری لە قاوەکەی بەردەمی دا.
ئەوە یەکەمین جاریان بوو لە باشووری کوردستان دەربچن، جوانی و دڵڕفێنی شەپۆلەکانی دەریای سپیی ناوەڕاست، دیمەنە پڕ ئاوازەکەی شەقامەکانی بەرشەلۆنە، سەماکەر و تەنافبازەکانی کوچەوکۆڵانەکان ئەو دووانەیان سەرمەست و شەیدا کردبوو، کەوتبوونە جیهانێکی پڕ ئەندێشەی ئەفسووناوی، شەو و ڕۆژیان نەمابوو.
کاتی پارەدانە هات و کاروان ڕووی لە دژواری کرد و تێی گەیاند کە ئەمجارەیان نۆرەی ئەوە بە ئەوی پارە بدات، دژواریش مەردانە

دەستی بۆ لای هەگبەکەی برد، گەلێک دەستی گێڕا، کەچی دەستی بەر هیچ شتێک نەکەوت. سەیرێکی لای هەگبەکەی کرد، لە شوێنی هەگبەکەی مێزێکی ڕەقوتەقی بینی. شڵەژا، نەیزانی چی بکات، نەک هەر پارە و دۆسییەکانی، بەڵکوو گوزەرنامەکەشی هەر لەناو ئەو هەگبەیەدا بوو.
لەگەڵ کاروان بۆ بنکەی پۆلیسی بەرشەلۆنە چوون، هەگبەی خۆی بۆیان هەڵڕشت، پۆلیسیش پێی گوتن کە هاوینان ئەو شارە پڕ گەشتیارە، خەڵک وەکوو مێروولە دێنە نێوشار و بەجێی دەهێڵن، دۆزینەوەی شتێکی بچووکی وەک هەگبەکەی ئەو ئەستەمە. ئامۆژگاریی دژواریان کرد تا بڕوات لە باڵوێزخانەی عێڕاقی لە مەدرید گوزەرنامەیەکی نوێ دەربهێنێت. لە باڵوێزخانەی عێڕاقیش بە دژواریان گوت: ((پێویستیمان یان بە کارتی نیشتمانیی هەیە، یان بە ناسنامە و ڕەگەزنامە و پشتگیریی موختاری گەڕەکی خۆت)). هەرچەندی پێی گوتن: ((دایکتان چا، باوکتان چا من لەو دوورەوڵاتەی ئەوانەتان لە کوێ بۆ بێنم))، بەڵام ئەوان کە ک□ل□□یان لە بەرد ڕەقتر بوو، بۆیان نەسەلماند.
چاری ناچار، دژوار بڕیاری دا سەری خۆی هەڵبگرێت و بە قاچاخ ڕێ و ڕێ بگەڕێتەوە باشووری کوردستانێ. پلیتی شەمەندەفەری کڕی، لە مەدریدەوە هەتا ناو شاری باریی لە ئیتاڵیا گیر نەبوو. لەوێشەوە پلیتی کەشتیی کڕی تاوەکوو بەرەو شاری پاتڕای یۆنانی بڕوات. شەو داهات و بەرەو بەندەرەکە ڕۆیشت و پلیتی خۆی بە ئەفسەری سنووری باری پیشان دا، ئەویش داوای گوزەرنامەکەی لێ کرد. دژوار گەلێک هەوڵی دا کە بەسەرهاتەکەی خۆی تێبگەیەنێت، بەڵام قسەکانی دژوار لای ئەفسەرەکە وەک گیزەگیزی مێشوولان بوو، دووبارە و سێبارەی دەکردەوە کە پێویستی بە گوزەرنامەکەی ئەوە. کەشتی بەڕێ کەوت و دژواریش بەجێ ما.
بەتەنها، ل□ بەردەم دەریای ئەدریاتیک ڕاوەستابوو، نە ئەستێرەیەک، نە مانگێک لەژێر هەورە چڕەکەی ئەو شەوە سەری دەرنەهێنابوو، سامناکیی شەپۆڵی دەریاکەش قاچەکانی دژواریان خستبووە لەرزە. ڕێگای فرسەخێک لە ئاوەدانی دوور بوو، هەتا چاو بڕی دەکرد تاریکی بوو. ئەو شەوە هەر لەسەر قەراخی دەریا نووست، یان چاکتر بڵێین هەوڵی دا بنوێت، چونکە لەگەڵ هەر شەپۆڵێکی بەخوڕ لە خەو ڕادەچڵەکی و موچڕکێکی پێدا دەهات.
سەر لە بەیانی، هەر لەگەڵ یەکەم پڕشنگی هەتاو، لە شوێنی خۆی هەڵساوە و بەرەو شار دەرپەڕی. دوای سۆراخکردن چاوی بە قاچاخچییەکی هەولێریی کەوت و هەمووی بۆ گێڕایەوە، قاچاخچیش داوای پارەیەکی باشی لێی کرد.
دژوار لەگەڵی پێک هات و بەڵێنی پێ دا هەر کە پێی نا بە خاکی

باشووری کوردستانە، پارەکەی هەموو بخاتە نێو دەستی. دوای دەردەسەرییەکی زۆر لە سواری ئەم بەلەم، بە پشتی ئەو گوێدرێژ، بە کەلاوەی ئەو گوند، هەتا ناو شاری سلێپی گیر نەبوو. لەوێش هەر بە پێ سنووری بڕی و پەڕییەوە بەری زاخۆ. دوو ئەفسەری عێراقی سمێڵ زل چاویان پێی دەکەوێت و پێی دەدەنە. ویستی لە دەستیان ڕا بکات، بەڵام زۆر دوور نەکەوتەوە و ئەفسەرەکان کەوتنە پێشی. دژوارییش بە هەناسەی سوارەوە پێیانی گوت: ((چ قەوما، کەعبە کەچ بوو؟ مەسجیدول ئەقسایە ڕووخاوە؟ ئەمن خەمم خەڵکی ئەو وڵاتەمە و گوزەرنامەکەم ون کردووە))، ئەفسەرە نەجەفییەکە، بەدەم کەت کردنییەوە گوتی: ((بە ڕەنگتەوە دیارە کە کوردی، نەک عێراقی، سزای کەچبەری نایاسایی لای ئێمە زیندانە)).

مانای وشەکان:

– ەدنەهانەپ: پەناهەندە، بەڵام بە پێچەوانەوە.

– تەناف: واتە تەل، تەنافباز: واتە تەلباز، ئەو کەسەی کە لەسەر تەل دەڕوات و نمایشت دەکات، سێرک.

– گوزەرنامە: واتە پاسپۆرت.

لە بەردەم پەنجەرەیەکدا.. شیعری عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)

ئەمەستا لە بەردەم پەنجەرەیەکی بێڕەنگ و بێیە وەستاوم
دڵۆپ دڵۆپ ئاونگەکانی سەر سەوزەگیای ژین دەژمێرم
لە تەیمانەی تەمەنەوە دەڕوانمە بەفیڕۆدانی ئەو هەموو ڕۆژگارانەی
کە پڕبوون لە دڵشکان و نائومێدی
کە پڕبوون لە خۆخواردنەوە و پشت گوێ خستن
کە لێوڕێژ بوون لە تەنیایی،
ڕێک وەک تەنیایی بارانی وشکە ساڵێکی ئەم ژیانە برینگە.
لە تەیمانەی تەمەنەوە دەڕوانمە ئەو خەندانەی
بێئەوەی تاقە ڕێبوارێک بییان بینێت!

وەک گەڵای پایز هەڵوەرین.
لەدامێنی ئەو پەنجەرە ڕیش چەرمو□ی ژین وەستاوم
کە شووشەکانی لەبەردەم خەمی درز تێبوونا دووچاری هەرەس هاتوون
خۆم دەبینم پیرەدارێکی تا بڵێی کەڵەگەتم
ڕەگم بەناخی زەمینی پەلکەڕەنگینەی ژیانا چۆتە خوارێ
لەدامێنی ئەو پەنجەرە ژەنگگرتووەی هەورەبانی بێکەسیم
بیر لە سەفەری باڵندەکانی ئومێد و
بیر لە سڵاوی هەورێکی ڕەشی سەر ئاسمانی خەیاڵ
بیر لە شیعر و
گریانی منداڵەکانم و
خەمی سەر ڕووخساری ژنە کۆچەرییەکەم دەکەمەوە.
بیر لە چەک و درووشمەکانی ڕاپەڕین
لە سەنگەرەکانی خەم و
لە گیانبازی کۆترەکانی خۆشباوەڕی دەکەمەوە.
لە تەیمانەی تەمەنەوە پەنجەرەکەم بەکراوەیی جێدێڵم
تا پەپوولە ڕەنگاوڕەنگەکانی ئومێدی لێوە بچنە ژوورێ و دەرێ
تا گۆرانی هاوڕێکانم ببیستم و
باڵندەی شیعریشم بدات لە شەقەی باڵ
پەنجەرەکەم داناخەم و چاوەڕوان لەپێشوازی وێنەکانی مناڵیما
دەوەستم و
یەکە یەکە فیلمەکانی نەهامەتی و بەشمەینەتی
بۆ باخچە و مێرگ و گوڵەکان دەگێڕمەوە.
لەدامێنی پەنجەرەکی تەمەنمەوە ڕادەوەستم
جگەرەیەکی ئەریدۆ دەکێشم و
فەریدەیەک لە تانوپۆم بەدەستەوە
بەجووتێ نەعلی ئیسفەنج و شۆڕتێکی کەنارەکانی هاوایییەوە
چاو دەبڕمە ئەو ڕابردووەی پڕاوپڕە لە چیرۆکە دڵسارد و
خەمهێنەرەکان
پڕاوپرە لە نیگا ونبووەکانی نێو کۆڵانەکانی چارەنووس.
لەو دامێنەی پەنجەرەکە کراوەکەمدا دەوەستم و
داهاتوو گوڵباران دەکەم
باڵندەکان بەرەو فڕین بەڕێ دەکەم
ژین دەنێمە نێو تابلۆیەکی جوان و
خۆشم لەنێو پەنجەرەکەی ژیانەوە هەڵدەدەمە ک□ تایی شیعرێکی تازە
خۆم فێری فڕین دەکەم و
دەبمە چۆلەکەی پەیامێک بەنێو دڵی ئاسمانەوە
دەبمە ختووکەی خۆشییەک تا منا□□ک زیر ک□م□و□.

یاخود دەبمە نامەیەک و
لەجانتای کچێکدا دەبمە گریان یاخود بزە و خۆشی
وام لێ دامێنی پەنجەرەی ژیانەوە و شیعرێک هەردوو دەستی گرتوووم
خەمێک دەی کردووم بۆ مۆڵگای بێدەنگی
تازە ئیتر نەدەتوانم پەنجەرەکە جێبهێڵم و
نە دەشتوانم جارێکی تر لەگەڵ جوانی شەڕ بکەم و
ببمە هاوڕێی خەم و پەژارە و دڵتەنگی.

عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)
سەرەتای تشرینی دوەمی ٢٠٢٣

بەرچنەیەك لەگوڵە شیعر.. ستار ئەحمەد

تۆ یاری بەگەردانەی فرمێسکەکانم بکە..
ئاگاداربە هەڵیانمەوەرێنە،
منیش دانەی باران کۆدەکەمەوە.
بازمەدە بەسەر وشەی ژیاندا..
نەوەکوو پێت لەپیتێك هەڵکەوێ ،
خۆم دەم..
بەرچنەیەك لەگوڵەشیعر ،
پریاسکەیەك..
لەوشەی تەڕت بۆ دەکەمەوە.
تاریکی تووڕدەدەم،
کازیوەت لەبەرك دەنێم ،
دەزانم دەستەکانت..
لەپەنجەت دەگەڕێن،
بەیانیان..دەدەم بەشانداو
سپێدە،لەخەندەی گوڵ وەردەدەم.
کاتێ لەڕێگە،بەردێك..
سێبەرمی شکاند،
ئەستێرەیەك لەسینەما داگیرسابوو.

دیارە ئەمڕۆم لەدوێنێ دزیوە..
ئاییندەش ،رووتبوونەوەی مەبەستە لەخەون،
بەربوونەوەی رستەیە لەهێڵ،
بزربوونی وشەیە لەپەڕە.
ئەگەر نەگەیشتمە ژوانگەت ..
رێگەیەك رایکێشاوم بۆئەوێ .
تۆش وەرە…
دەزانی پرسیار لەسایەی غوربەتدا…
گوشینی دەستە بۆ شینبوونی نیگا،
مردنی ژانە بۆ جەژنەزای هەڵهاتن.
بەسەر بەرزاییدا سەرکەوە…
هەتاکوو دەگەیتە..رووپێوی رۆخی گیان.
جوانیەك لەدرەخت وەرگرە…
نەسیمێك ببەخشە بەباران.
من دوورم..دەمگەیتێ…
گەر هاتی چەترت ناوێ,,,
بۆ کوچ و کوژانەوەی کڕێوە.
بەتاڵی بارانا خۆت هەڵواسە،
بۆ ئەوەی نەزانن،
شەوگارت لەتوێی بەفرا خەوانە.
وەرە پێکەوە…
خەناوکەی فرمێسك ببڕینەوە.
رستەکان لەجوانی هەڵکێشین.
گوڵ لەسنگی کڕێوەدەین..
دانەی باران کۆَکەینەوە.
پیت بۆ وشەکان دابنێین

ستار ئەحمەد

یەکەمجـــارە.. شیعـــری نەوزاد

بەندی

یەکەمجارە
باران بێ و
نەڵێم ئای! خۆزگە بمبینیایە ..

بە مناڵێک ئەڵێم
ئێستا گەڵاکانی
باخچەی باپیری وەریون ،
بڕۆ .. یارمەتییەکی بە ..
قاوەیەکیشی لەگەڵدا بخۆرەوە ..
بە شاعیرێکی دەوڵەمەند ئەڵێم
ئەگەر سەفەرت کرد ،
لە فڕۆکەکەدا شیعرێکی
جوانی بۆ بخوێنەرەوە ..
بە هەور ناڵێم تەڕی مەکە ،
بە قسەم ناکا ..
بە بای وەشت ناڵێم
قژی تێک مەدەرەوە ،
بە قسەم ناکا ..
بە غاز فرۆشەکە ئەڵێم ،
لای ماڵی باپیری مەیکە ،
بە فلوت و هات و هاوار ..
دانیشتنەکەی
بۆ تێک و پێک مەدەرەوە ..

یەکەمجارە ،
باران ببارێ و ..
شیعرێکت بۆ نەنووسم ..
بە لافاو ناڵێم
کرۆلا سپییەکەت قوڕاویی نەکا ،
بە قسەم ناکا ..
ڕوخسارم بارانی پیا ئەچۆڕێ و
هێشتا چەترەکەم هەڵنادەم ..
دوو سێ پیادە سەیرم ئەکەن ،
لە نێوان خۆیانا ئەڵێن :
یان چەترەکەی ئیش ناکا ، یان

خۆی لەکارکردن وەستاوە ..
بە هەورە بروسکە ناڵێم مەیترسێنە ،
بە قسەم ناکا ..
بە لای درەختێکا ئەڕۆم ،
خۆی شتووە و هەڵئەلەرزێ ..
پشیلەیەک لە ژێر مۆردێکا
تەماشای دەنکە بارانەکان ئەکا ..
چاوەڕێی چۆلەکەیەکە
ڕێی هێلانەکەی هەڵە کا ..
بە خەم ناڵێم ڕێی پێ مەگرە ،
بە قسەم ناکا ..
چۆلەکەیەک ئەڵێ بەسەرچاو ،
ناڕۆمە بەر پەنجەرەکەی
با دڵی دانەخورپێ ..
بە تەنکەر ناڵێم بەوێدا تێنەپەڕێ ،
بە قسەم ناکا ..
گەواڵە هەورێ وا هێنای ،
زۆر تاریکە ،
مەڕۆرەوە ..
نەک لافاو ، برسی بێ و بتبا ..
ئەمشەو له دیار یادگارێکانی با پیرت ، ئارام بگرە ..
گەر تەنیایی نیازی خراپ بوو ،
پێم بڵێ ..
بە ئاوازێکی چەشمەزار ئەڵێم
بێت و ..ژوورەکەت پڕکا لە نۆتە ..
بە خۆڵبارین ناڵێم نەیەت ،
بە قسەم ناکا ..
هیچ بیر لە من مەکەرەوە ،
لە هەر گۆشەیەک بڕوانی ،
خەمێ توند بەرۆکت ئەگرێ ..
لە هەر ڕێگایەک بتەوێ ،
سەردانم کەی ، بەرز و نزمی و
هەڵەت و بازگە ناهێڵن ..
هەر ئەندامێکم شارێکی
بۆردومانکراوە ، ئازیز ..
با نەکەویتە ژێر دار و پەردوو ..ئاگر ..
ووشکە ساڵیی ڕاناسپێرم ،

باخچەکانت نەخاتە لیستی وشکبوون ،
بە قسەم ناکا ..
بە خەو ئەڵێم ، نەهێڵێ زۆر بیرکەیتەوە ،
بتخاتە ژێر ڕەشماڵێکی ،
تا تێر بنوی ..
بە درۆن ناڵێم ، ئەمشەو مەیە ..
بە قسەم ناکا ..

یەکەمجارە ،
باران بێ و
نەڵێم تۆ بڵێی ،
لەگەڵ تاوێ ، نەیەتە خوار ؟
بڵێی باڵندەیەکی تەڕ
له نێوانماندا نەبێتە
دانوستانکار ؟ ..
داوا لە هیچ کەسێ ناکەم
هەواڵێکی تۆم بۆ بێنێ ،
بە قسەم ناکەن

بروسکەکان.. شیعری ستیڤان شەمزینی

برووسکەی یەکەم

بە تەنیایی لە دایکبووم
عومرێک بە تەنیایی ژیام
لەناو حەشاماتیشدا
بە تەنیایی مردم
وای لە من
زامێکی چەند تەنیا بووم!

دەریایەکی خامۆشم
ئەگەر وەک پاپۆڕێک
بەسەرمدا تێپەڕیت
رەنگە دۆزەخێکی ئاویی بم
ئەگەر وەک نەهەنگێک
ل□ ناومدا بژیت
بەهەشتێکی مەنگم

ئەم گەردوونە زۆر چۆڵە
پرسیارم لە خۆم کرد
کوانێ مرۆڤ؟
دەنگێکی نادیار وتی
مرۆڤایەتی دەمێکە قڕی تێکەوتووە
لە جێگەیدا ژمارەیەکی بێشوومار
لە رۆبۆتی پارەپەرست
نیشتەجێی زەوین

شۆڕشگێڕێکی کۆن□ پەرستم
لە ئاوابوونی مرۆڤدا
خەون
بەهەڵاتنی مرۆڤایەتییەوە دەبینم
لە زەمەنی ئافاتی خۆشەویستیدا
خەون
بە شۆڕشی ئەوینەوە دەبینم
لە سەدەی قاتوقڕیی شکۆمەندیدا
خەون
بە ژیانێکی باڵا بەرزترەوە دەبینم
ئەگەر تۆیش وەک منیت
بێ دوو دڵی بڵێ: کۆن□ پەرستم

نازانم روو لە کوێ بکەم؟

بۆ هەر لایەک ئاوڕ دەدەمەوە
ژیان لە پشتی مەرگەوە
خۆی دەشارێتەوە
کانی خنکاو سڵاوم لێ دەکات
هەوای سیلاوی هەڵمدەمژێت
نیشتمانم
لاشەیەکی ساردەوە بووە
تاراوگەش دڕکەڵان
کێ گۆڕێکی هەیە بۆ فرۆشتن؟
بە نرخێکی گونجاو لێی دەکڕم

بەختەوەریی پۆشاکێکی تەسکە
بە بەری مندا ناچێت
غەریبی بەر لووتی گرتووم
ناهێڵێت بۆنی عەتری
خاکی نیشتمان بکەم
تاریکیی تاراوگە لیخنی کردووم
بوار نادات، ژنێک
بمکاتە رووبارێکی ئیرۆس
لێم بگەڕێن
با مەرگ بە ئەسپەکەیەوە بێت
بە زنجیر بەدوای خۆیدا رامکێشێت
کێ ئەم پیاوە گەدایەی لە بیرە؟
لەوانەیە تەنیا یەک ژن ه□ بێت
بە نهێنی فرمێسکم بۆ بڕژێ

وەرزی بـــاران.. شیعـــری\ ســـمکۆ

ئەحمەد ڕەشید

کراسەکەم
هێشتا بەسەر تەنافک□وەیە
ئەوەی با بردی
ترپەی تەمەن بوو

دەست لە سێبەری درەختەکان
دەکێشمەوە
بەژنە هەتاوێکم هەیە
فێنکترە

هەموو بۆشاییەکانی خۆم
بە (تۆ) پڕ دەکەمەوە
تۆ وشەی گونجاوی منی

بەسەر ستونەکانەوە،
ئاڵاکان گیان لە دەست دەدەن
کە با دەخەوێ

لە ترافیکەکان ناوەستم
کە لەگەڵمای
هەموو ڕەنگەکان سەوزن

مەسرەفگەرا نیم،
وەرزی باران
چەترێک بۆ هەردوکمان بەسە

مووچەکەم نا،
ترپەی دڵ و هەڵمی هەناسەم
دەخەمە سەر هەژماری تۆ

سپیندارەکانی دێگەڵە،
بڵێی سەر بە کامە زۆن بن
!کوکووختییەکان

د□□م
ناگەمە هیچ شوێنێک
! ئاوارە شوێنی کوا

کەس ناگاتە ئەوسەری کۆڵان
لە هەگبەی (با) بۆگەن دەکا
خەونی مر□ق.

هاوار و ئاگاداری یەک بۆ خاوەن دوکانەکانی قەیسەری نەقیب و شوێنەوارە کوردی یەکان لە شاری سلێمانی و بازاڕەکانی

هاوڵاتیانی بەرێز و دڵسۆزانی بە ئەمەکی شار

هەروەک و لە هەواڵەکان بینیتان و بیستتان. کە لە هەردوو شاری. هەولێرو کەرکووک کاری تێکدەرانەو سووتان لە بازاڕو شوێنەوارە کۆنەکانی ئەو دوو شارە ڕووی داوە، ئەمە دەستی ئەنقەست میتی تورکیا و بە ئاگاداری خائین و خۆفرۆشەکانی کورد دەچێت بە ڕێوە.. هیوادارین چاوکراوەو وریا وهوشیاربن لە ئاست ئەم ماڵوێرانیە کە بە دەستی ئەنقەست دەکرێت …خۆ ئامادەکردن دژ بەو کارە وەک دانانی کامێرای چاو دێری…. کەرەستەی پێویست لە هەڵگیرسانی هەر سووتان و ئاگر کەوتنەوەیەک…. چونکە گەر لە ناو قەیسەری نەقیب ئەو کارە ڕوو بدات دەبێتە ماڵوێرانی زۆر کەس و تێکدانی شوێنەوارە کانمان و زۆر دوور نی یە ببێتە کارەسات…. دوژمن لە فرسەتێک دەگەرێت و دەیەوێت ئەو کارانە ئەنجام بدات.
تکایە ماڵ و حاڵ و قووتی خۆت و وڵاتت بپارێزە.

خەمخۆرێکی نیشتمان و خەڵک